

KOMPLEXA UTMANINGAR KRÄVER SAMLADE KRAFTER

EN INTERVJUSTUDIE OM SAMVERKAN
KRING HÖGSTADIEELEVER MED LÅNGVARIG
PROBLEMATISK SKOLFRÅNVARO

FRIDA JOHANNESSON

COMPLEX CHALLENGES REQUIRE JOINT EFFORTS

AN INTERVIEW STUDY ON COLLABORATION REGARDING SECONDARY SCHOOL STUDENTS WITH LONG-TERM PROBLEMATIC SCHOOL ABSENCE

FRIDA JOHANNESSON

Johannesson, F. Complex challenges require joint efforts. An interview study on collaboration regarding secondary school students with long-term problematic school absence. *Degree project in social work. 15/30 högskolepoäng*. Malmö University: Faculty of Health and Society, Department of social work, 2024.

Abstract: The number of students with long-term problematic school absence is increasing and should be seen as a serious social problem. The purpose of the study was to investigate the views of school counselors and social workers on how the collaboration between schools and social services works around students in high school with long-term problematic school absence, but also how the respondents view these students and what works well or hinders collaboration between the professions. Finally, it was investigated whether there was a need for improvements linked to the work with school absenteeism and the collaboration work around the group. The study was conducted using a qualitative method and the empirical material is based on semi-structured interviews with three school counselors and three social workers. The results were analyzed using thematic analysis, previous research and two theories: samverkansteori and systemteori. The study shows that there is collaboration between the organizations around the children and that there are several success factors and obstacles. Conditions for good collaboration were described as working with combined forces, relational work, understanding each other, clear roles and working with the pupil's system. Barriers identified were lack of resources, not having parents with them, confidentiality and unrealistic expectations. The interviewees had many wishes for improvement; more resources, different interventions, teams for collaboration and more preventive work.

Keywords: Collaboration, cooperation, high school, school, school absence, social work.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Problemformulering.....	2
1.2 Syfte.....	3
1.3 Frågeställningar.....	3
1.4 Begreppsdefinitioner.....	3
2. Tidigare forskning och kunskapsläge	4
2.1 Orsaker till skolfrånvaro.....	4
2.2 Arbetet med skolfrånvaro.....	5
2.3 Behovet av samverkan.....	6
2.4 Förutsättningar för god samverkan.....	7
2.5 Svårigheter med samverkan.....	8
2.6 Sammanfattning.....	9
3. Teori	9
3.1 Samverkansteori.....	9
3.2 Systemteori.....	11
4. Metod	12
4.1 Val av metod.....	12
4.2 Avgränsningar.....	13
4.3 Urval.....	13
4.4 Intervjuer.....	14
4.5 Val av litteratur.....	14
4.6 Tematisk analys.....	15
4.7 Etiska aspekter.....	15
5. Resultat och analys	16
5.1 Presentation av informanter.....	17
5.2 Barnen bakom statistiken.....	17
5.3 Arbetet med skolfrånvaro.....	19
5.4 Framgångsfaktorer för god samverkan.....	22
5.5 Hinder i samverkan.....	25
5.6 Önskemål om förändringar.....	28
6. Diskussion	31
6.1 Slutsatser.....	31
6.2 Studiens resultat i relation till tidigare forskning.....	33
6.3 Metoddiskussion.....	33
6.4 Relevans för socialt arbete.....	34
6.5 Förslag på framtida forskning.....	34
7. Referenser	35
8. Bilagor	37
8.1 Informationsbrev.....	38
8.2 Intervjuguide.....	39
8.3 Redovisning av artikelsökningar.....	40
8.4 Temaöversikt.....	42

1. Inledning

En fullföljd skolgång ses som en stark skyddsfaktor för en gynnsam utveckling och god framtid för barn. Långvarig problematisk skolfrånvaro riskerar att leda till att det enskilda barnet inte får sin rätt till utbildning tillgodosedd (SOU 2016:94 s. 19). Denna skolfrånvaro kan också ses som ett allvarligt samhällsproblem som kan påverka både barnet, familjen och samhället i stort (ibid.; Skolinspektionen 2016 s. 8). En fullföljd skolgång skyddar mot flera olika framtida sociala problem såsom utanförskap, psykisk ohälsa, missbruk, arbetslöshet och kriminalitet (Socialstyrelsen 2021; Sveriges Kommuner och Landsting 2013 s. 7). Dessa sociala problem kan resultera i stora kostnader för både individen och samhället, det bör därför ses som en investering att arbeta med skolfrånvaro (Sveriges Kommuner och Landsting 2013 s. 8).

Denna studie kommer fokusera på samverkan mellan skola och socialtjänst när det gäller barn i högstadiet med långvarig problematisk skolfrånvaro. Dessa barn har både skolplikt och rätt till utbildning enligt skollagen (SFS 2010:800). Om en elev har upprepad eller långvarig frånvaro, såväl giltig som ogiltig, ska frånvaron utredas snabbt av skolan. Utredningen ska genomföras med hjälp av elevhälsan och med elev och vårdnadshavare (ibid.). Skolan har också skyldighet enligt socialtjänstlagen (SFS 2001:453) att anmäla till socialtjänsten om de misstänker att ett barn far illa eller riskerar att fara illa, vilket eleven kan riskera om den inte får sin rätt till utbildning tillgodosedd. Vårdnadshavare har ansvar för att barnet fullgör sin skolplikt och elevens hemkommun har skyldighet att samordna insatser och samverka med instanser som berörs, som till exempel skola, kopplat till barnets problematik (SFS 2010:800; SFS 2001:453). Socialtjänsten ska tillsammans med hemmet främja en gynnsam utveckling för barnet och särskilt följa utvecklingen hos barn som visar tecken på ogynnsam utveckling (SFS 2001:453).

Det finns alltså ett delat ansvar för dessa barn mellan skola, socialtjänst och vårdnadshavare. Även andra aktörer som barn- och ungdomspsykiatri eller andra delar av sjukvården kan och bör vara delaktiga i samverkan kring elever med problematisk skolfrånvaro om det finns ett behov av det (Hälso- och sjukvårdslag SFS 2017:30). Barnkonventionen, som är lag i Sverige, har också betydelse för arbetet med elever med skolfrånvaro (Lagen om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter SFS 2018:1197). I artiklarna 3, 6 och 28 står det att barnets bästa ska beaktas i beslut som rör barnet och att alla barn har rätt till utveckling och utbildning. Det finns risk att dessa rättigheter inte tillgodoses om barnet inte går i skolan och deltar i undervisningen.

Det finns olika begrepp för skolfrånvaro. Man kan prata om skolvägran och problematisk skolfrånvaro och gruppen barn med långvarig frånvaro kallas inte sällan för hemmasittare (SOU 2016:94 s. 19). I statens offentliga utredning "Saknad! Uppmärksamma elevers frånvaro och agera" framkommer det att problematisk skolfrånvaro kan vara svårdefinierad, men kan sägas innebära frånvaro i en omfattning som gör att den kan ha en negativ inverkan på elevens utveckling mot utbildningens mål. En del elever kan ha en hög frånvaro men ändå klara måluppfyllelsen, medan andra kan ha svårt att uppnå målen vid en relativt låg frånvaro (SOU 2016:94 s. 233-234). Både giltig frånvaro (som anmäld sjukdom) och ogiltig frånvaro (som sen ankomst, ströfrånvaro och frånvaro utan fastställd orsak) kan vara problematisk. I statistiken för giltig frånvaro kan det

finnas ett mörkertal av problematisk skolfrånvaro. Det kan vara frånvaro på grund av psykisk ohälsa eller olika diffusa fysiska symtom. Vårdnadshavare och skola kan också ha olika syn på vad som anses som giltiga skäl för frånvaro (SOU 2016:94 s. 104).

Hur många barn med problematisk skolfrånvaro det handlar om finns det olika siffror på. En nationell kartläggning från 2016 visade att minst 20 000 elever hade ogiltig frånvaro under hösten 2015. Samma kartläggning visade att nästan 1 700 elever hade en ogiltig sammanhängande frånvaro i en hel månad eller mer under samma tidsperiod (Skolinspektionen 2016 s. 5). En annan undersökning visar att antalet elever i grundskolan med 50 procent frånvaro eller mer har ökat från 8 500 till 17 000 elever från år 2018 till 2022 (Föräldranätverket Rätten till utbildning 2023). Ytterligare en kartläggning från Skolverket visar att fyra procent av eleverna i grundskolan under höstterminen 2020 var ogiltigt frånvarande minst fem procent. 25 procent av eleverna i grundskolan hade en total frånvaro, både giltig och ogiltig, på minst 15 procent under samma tidsperiod. Omfattningen av den ogiltiga och den totala frånvaron varierade mellan årskurserna i grundskolan, men var högst i högstadiet (Skolverket 2021 s. 3). Under höstterminen 2019 var 24 procent av eleverna i årskurs nio totalt frånvarande mellan 15-29 procent. Mycket tyder på att de siffror som rapporteras in är en underskattning av elevers faktiska skolfrånvaro (Skolverket 2021 s. 26). All frånvaro registreras inte och speciellt elever med anpassad studiegång eller med långvarig hög frånvaro syns inte alltid i statistiken (Skolverket 2021 s. 24).

Det är svårt att få en tydlig uppfattning om omfattningen av långvarig problematisk skolfrånvaro då det saknas en entydig definition och rapportering på nationell nivå (SOU 2016:94 s. 19). Det finns flera olika siffror och det används olika metoder för att mäta andelen elever med skolfrånvaro. Men det går att konstatera att det är ett utbrett och stort problem i samhället, som kan få svåra konsekvenser för de enskilda eleverna, deras familjer och samhället. Orsakerna till problematisk skolfrånvaro är ofta komplexa och elev och vårdnadshavare kan behöva stöd från flera håll, till exempel både från skola och socialtjänst. Behovet av samverkan ökar också i ett samhälle som är komplext och alltmer präglas av specialisering (SOU 2016:94 s. 295). För att stötta dessa elever på bästa sätt är det viktigt att olika aktörer arbetar tillsammans och med barnets bästa som utgångspunkt (SOU 2016:94 s. 25).

1.1 Problemformulering

I en kartläggning gjord av Skolinspektionen framgår det att skolfrånvaro innebär en risk för skolmisslyckande, som i sin tur kan leda till utanförskap i framtiden. Det konstateras att kommuner och skolor har ett stort utvecklingsarbete framför sig för att kunna stötta barn med frånvaro att återvända till skolan. Likaså att elever med omfattande frånvaro inte får den hjälp de behöver och har rätt till (Skolinspektionen 2016 s. 5). Ämnet skolfrånvaro och hemmasittare uppmärksammas just nu ofta i media och är högst relevant och aktuellt för socialt arbete.

Diskussionen om mer förebyggande arbete kopplat till skolfrånvaro och vikten av lättillgängliga insatser kan tänkas bli mer aktuellt framöver då det är några av fokuspunkterna i de förändringar som förväntas i en uppdaterad socialtjänstlag under nästa år (Sveriges Kommuner och Regioner 2024). Något som också är aktuellt är införande av så kallade skolsociala team (Socialstyrelsen 2021). Dessa team innefattar professioner från både skola och socialtjänst och syftar till att

arbeta på både strukturell och operativ nivå för att stötta elever med upprepad eller längre frånvaro. Under april och maj 2024 kan kommuner ansöka om statsbidrag för personalkostnader kopplat till skolsociala team. Statsanslaget uppgår under 2024 till 125 miljoner, vilket pekar på stora behov av utvecklat samverkansarbete och stöd för att genomföra detta (Socialstyrelsen 2024).

Både socialsekreterare och socionomen i skolan (skolkuratoren) kan komma i kontakt med barn med långvarig problematisk skolfrånvaro och deras föräldrar. Skolkuratoren är den profession inom skolan som ofta har kontakt med socialtjänsten och socialsekreterare arbetar också ofta med barn och familjer där det finns skolfrånvaro med i bilden. Deras syn på skolfrånvaro och samverkan kring barnen kan därför bidra till att belysa frågan, samt vad som fungerar bra och vad som behöver förbättras inom området. Studien kan bidra till utveckling av arbetet med en stor grupp barn som är viktig att fånga upp tidigt för att förhindra ytterligare problematik i framtiden.

1.2 Syfte

Syftet är att undersöka skolkuratorers och socialsekreterares syn på hur samverkan mellan skola och socialtjänst fungerar kring elever i högstadiet med långvarig problematisk skolfrånvaro.

1.3 Frågeställningar

- Hur ser de tillfrågade skolkuratorerna och socialsekreterarna på långvarig problematisk skolfrånvaro hos högstadieelever?
- Vad fungerar bra och vilka hinder finns det i samverkan?
- Vilka behov ser intervjupersonerna av förbättringar i samverkansarbetet och i arbetet med långvarig problematisk skolfrånvaro?

1.4 Begreppsdefinitioner

Nedan definieras och förklaras några viktiga begrepp som förekommer i denna studie.

Samverkan

Samverkan kan beskrivas som ett strukturerat arbetssätt att samarbeta kring en tydlig målgrupp där flera aktörer bidrar med sina resurser, kunskaper och kompetenser för att tillsammans arbeta mot ett gemensamt mål (Socialstyrelsen 2013 s. 17; Sveriges Kommuner och Regioner 2013 s. 30). Att man verkar tillsammans är ett annat enkelt sätt att beskriva samverkan (Axelsson & Axelsson 2013 s. 18). Danermark, som skrivit om samverkansteori, definierar samverkan så här: "Samverkan är medvetna, målinriktade handlingar som utförs tillsammans med andra i en klart avgränsad grupp avseende ett klart definierat problem eller syfte" (2005 s. 15).

Långvarig problematisk skolfrånvaro

Det saknas en entydig definition av långvarig problematisk frånvaro, men det kan beskrivas som frånvaro i en omfattning som gör att den kan ha en negativ inverkan på elevens utveckling mot utbildningens mål (SOU 2016:94 s. 19). I en kartläggning från 2015 nämns ogiltig sammanhängande frånvaro i en hel månad eller mer som långvarig (Skolinspektionen 2016 s. 5). Men det kan handla om flera månader och år som elever inte går i skolan. Långvarig skolfrånvaro riskerar att bidra till att eleven utvecklar psykisk ohälsa, hamnar i isolering, blir orolig för framtiden och får en låg tilltro till skolan och samhället (SOU 2016:94 s. 120).

Anmälningsskyldighet

Skolan har skyldighet enligt socialtjänstlagen (SFS 2001:453) att anmäla till socialtjänsten om de misstänker att ett barn far illa eller riskerar att fara illa, vilket eleven kan riskera om den inte får sin rätt till utbildning tillgodosedd. Även om eleven uppfyller målen eller om frånvaron är giltig kan skolfrånvaron dölja bakomliggande problem som kan behöva utredas av socialtjänsten för att barnet och familjen ska få stöd (Skolinspektionen 2016 s. 9).

2. Tidigare forskning och kunskapsläge

Detta avsnitt bygger på åtta vetenskapliga artiklar samt rapporter, kartläggningar och böcker. Litteraturen belyser elever med problematisk skolfrånvaro och samverkan kring dessa på olika sätt. Artiklarna kommer från olika länder för att bidra med flera perspektiv, men även för att det finns begränsat med forskning om ämnet i Sverige. Avsnittet är uppdelat i fem underrubriker; orsaker till skolfrånvaro, arbetet med skolfrånvaro, behovet av samverkan, förutsättningar för god samverkan och svårigheter med samverkan.

2.1 Orsaker till skolfrånvaro

Skolfrånvaro beror ofta på en komplex kombination av olika slags problem (Corcoran et al. 2024 s. 99). Skolinspektionen beskriver barn med omfattande skolfrånvaro så här: ”Den entydiga slutsatsen från internationell forskning är att elever med omfattande frånvaro är en mycket heterogen grupp. Det en komplex sammansättning av faktorer som påverkar risken för frånvaro” (2016 s. 9). Det kan vara faktorer på individnivå som lindrigare psykisk ohälsa, ångest, depression, dåligt självförtroende, inlärningssvårigheter och neuropsykiatriska diagnoser. Skolfrånvaro kan också påverkas av konflikter i familjen och av sociala svårigheter med jämnåriga (Ek, Isaksson & Eriksson 2017 s. 73; Skolinspektionen 2016 s. 10). Elevers frånvaro beskrivs också kunna påverkas av att eleven inte upplever skolan som meningsfull eller inte utmanas tillräckligt (Ekstrand 2015 s. 473). Saker som kan påverka elevers närvaro är också klasstorlekar, scheman och hur övergången från till exempel mellanstadiet till högstadiet ser ut (Skolverket 2021 s. 14). Skolverket nämner också att frånvaro kan påverkas av hur väl skolan möter elevens undervisningsbehov, föräldrars inställning till skolan och elevens ansvarstagande för till exempel syskon och hushållssysslor (Skolinspektionen 2016 s. 10).

Det framkommer generellt samma orsaker till skolfrånvaro i såväl internationella som i svenska studier (SOU 2016:94 s. 143). Skolinspektionen menar att det sällan är endast en faktor som orsakar frånvaro, utan att det är flera faktorer som påverkar (Skolinspektionen 2016 s. 9). Persson uppmärksammar tre olika typer av orsaker till skolfrånvaro; pedagogiska, sociala och orsaker kopplade till hem och miljö (2022 s. 15-16). Pedagogiska orsaker kan till exempel vara att eleven får bristande stöd utifrån sina behov, att eleven har en odiagnostiserad funktionsnedsättning som påverkar skolan, att eleven upplever att den inte blir bemött på ett bra sätt av lärare eller inte hänger med i ett eller flera ämnen. Sociala orsaker kan vara att eleven är utsatt av jämnåriga, känner sig utanför eller att skolan känns otrygg. Faktorer kopplade till hem och miljö kan vara att eleven påverkas av att en förälder mår dåligt eller har bristande stöd kring skolarbete från föräldrarna. Att skolfrånvaro blir långvarig menar Persson beror till stor del på att den inte tas på allvar i tid och att man därför inte hinner vända utvecklingen (2022 s. 17).

Forskning om skolfrånvaro har inte sällan fokus på antingen ett individperspektiv eller ett mer strukturellt perspektiv. Med ett individperspektiv är fokus ofta på elevens egna beteenden, medan man med ett strukturellt perspektiv fokuserar på till exempel arbetsmiljö i skolan. Båda perspektiven är viktiga och påverkar i sin tur vilka insatser som förespråkas (Ek, Isaksson & Eriksson 2017 s. 61).

2.2 Arbetet med skolfrånvaro

Skolverket tar upp vikten av att arbeta preventivt och med tidig identifiering av problematisk skolfrånvaro (2021 s. 14). Det är av stor vikt att det förebyggande arbetet med skolfrånvaro är integrerat i verksamheten, samtidigt som det kan behövas ytterligare stöd till elever på individnivå (Corcoran et al. 2024 s. 99; Skolverket 2021 s. 14; Sveriges Kommuner och Landsting 2013 s. 12). Ekstrand beskriver arbetet med elever så här: ”Det räcker inte med att få elever att gå till skolan, man måste verka för att barn och unga också har en önskan att gå dit” (2020 s. 88). Det beskrivs att det behövs systematiskt arbete på individ-, grupp- och organisationsnivå för att förebygga och arbeta med frånvaro (Skolverket 2021 s. 14; Persson 2022 s. 158). Ekstrand menar också att skolfrånvaro behöver ses som ett utbildningsproblem, snarare än ett individproblem (2020 s. 85).

Det nämns som gynnsamt vid skolfrånvaro att aktivt uppmärksamma elevens framgångar, både socialt och resultatmässigt, att elever har inflytande över undervisningen och att stärka elevens relation till trygga vuxna på skolan (Ekstrand 2015 s. 459, 473; Skolverket 2021 s. 14). Att främja ett tryggt socialt klimat bland eleverna är även en viktig faktor (Skolverket 2021 s. 14; Sveriges kommuner och landsting 2013 s. 11). Det är också viktigt att utreda orsakerna till frånvaron noga och att aktivt lyssna på eleven innan anpassningar eller åtgärder sätts in, för att anpassningarna faktiskt ska ha effekt (Ek, Isaksson & Eriksson 2017 s. 61; Ekstrand 2015 s. 470; Skolverket 2021 s. 14). Eleven bör också själv få komma med förslag på lösningar och då bli lyssnad på (Sveriges kommuner och Landsting 2013 s. 11, 12).

I boken “Från hemmasittare till återvändare - vägar till skolnärvaro” betonas vikten av att skolpersonal, föräldrar och elev arbetar tillsammans som ett lag för att arbetet ska ge bäst effekt (Persson 2022 s. 11). Skolverket tar också upp att det är viktigt för elevers närvaro att de upplever KASAM (känsla av sammanhang) i skolan, alltså att skolan upplevs hanterbar, begriplig och meningsfull (2021 s. 15). I en kvalitetsgranskning av skolors arbete med omfattande frånvaro framgår att det är viktigt med rätt åtgärder i rätt tid, att ta tillvara på hela elevhälsans kompetens och att prata mer med vårdnadshavare (Skolinspektionen 2016 s. 12; Sveriges Kommuner och Landsting 2013 s. 14)

Författarna av en artikel skriven i Storbritannien menar att det under de senaste tjugo åren inte har kommit så mycket forskning om metoder för att öka närvaron i skolan och att mer forskning behövs på såväl individ-, grupp- och organisationsnivå (Corcoran et al. 2024 s. 100, 108). I samma studie framgår det att lärare kan tycka det är svårt eller nästintill omöjligt att stötta elever som inte är i skolan. Om stödet inte ger resultat finns det risk att ansvaret i stället läggs på familjen (Corcoran et al. 2024 s. 103).

I en studie från Texas belyses några framgångsfaktorer för att öka skolnärvaron; att familjen eller barnet får stöd genom en kontaktperson, att vårdnadshavare får delta i utbildningar eller träffa andra föräldrar med barn i liknande situation och

att barnet deltar i fritidsaktiviteter (Childs & Grooms 2018 s. 125, 126, 134). Det betonas också att det kan vara gynnsamt att involvera flera olika personer i barnets nätverk (Childs & Grooms 2018 s. 129). Samma studie nämner också vikten av att skolor har ett fungerande system för frånvarostatistik som dels kan användas inom skolan men också på en mer övergripande nivå i utbildnings-organisationen eller nationellt (Childs & Grooms 2018 s. 125-126). Även i Sverige uppmärksammas det som problematiskt att det inte finns återkommande mätningar av skolfrånvaro och att datasystem för frånvaroregistrering kan vara begränsande (SOU 2016:94 s. 19).

Flera studier tar upp att det behövs mer forskning kring orsaker och insatser på olika nivåer och att det behövs ett skifte från individperspektiv till ett mer övergripande arbete på skol- och samhällsnivå (Childs & Grooms 2018 s. 134; Ekstrand 2015 s. 459; Ekstrand 2020 s. 25-27). Det tas också upp att det behövs mer forskning om förebyggande arbete för att gynna skolnärvaro (Ekstrand 2015 s. 461; Ekstrand 2020 s. 25). Forskning gjord i Sverige beskrivs fortfarande vara begränsad, speciellt när det gäller orsaker, konsekvenser och insatser (SOU 2016:94 s. 19). Mycket svensk forskning har fokuserat på ströfrånvaro, men det behövs forskning även om långvarig skolfrånvaro (SOU 2016:94 s. 143).

2.3 Behovet av samverkan

Arbetet med att stötta dessa barn och deras vårdnadshavare kan vara komplext och det kan behövas flera olika aktörer, som skola, socialtjänst och sjukvård, för att barnen ska få det stöd som de har rätt till för att kunna återgå till skolan (SOU 2016:94 s. 25; Xing Hui & Peace 2018 s. 261). Samtidigt som det finns många brister i samverkan kring dessa barn, har det visat sig att när samverkan väl fungerar ger det goda resultat (SOU 2016:94 s. 25). Sjödin och Gladh skriver så här om samverkan vid skolfrånvaro: ”Skolfrånvaron måste stå på allas agenda om vi ska komma till rätta med problematiken. Alla berörda myndigheter måste ha en samsyn kring att hemmasittande elever är ett allvarligt samhällsproblem och samverka för att förändra detta” (2018 s. 31). Samverkan blir viktig för att eleven inte ska hamna mellan stolarna (Corcoran et al. 2024 s. 100; Ek, Isaksson & Eriksson 2017 s. 60). Målsättningen med samverkan är att verksamheterna ska komplettera varandra utifrån sina respektive resurser, perspektiv och kompetenser och att insatserna ska bli mer genomtänkta och effektiva (Childs & Grooms 2018 s. 126; Ek, Isaksson & Eriksson 2017 s. 61; Thornberg 2012 s. 330).

Samverkan och att verksamheter ska upprätta så kallade samordnade individuella planer (SIP) när individer behöver insatser från flera aktörer regleras numera i flera lagar, snarare än i endast riktlinjer (Ek, Isaksson & Eriksson 2017 s. 60, 63). Att verksamheter ska samverka framgår bland annat i socialtjänstlagen (SFS 2001:453), skollagen (SFS 2024:89), Hälso- och sjukvårdslagen (SFS 2024:90) och i förvaltningslagen (SFS 2019:981). Vikten av samverkan har uppmärksammats mer under senare år och det har startats många samverkansprojekt runt om i Sverige (Ek, Isaksson & Eriksson 2017 s. 60). En form för samverkan mellan skola och socialtjänst är skolsociala team (Socialstyrelsen 2021). Sådana team med flera professioner kan ses som en hög grad av samverkan (Axelsson & Axelsson 2013 s. 23; Ek, Isaksson & Eriksson 2017 s. 61). Förutom samverkan i team finns det flera olika nivåer av samverkan och samverkan kan ske på flera av dessa sätt i kombination:

1. Informationsutbyte (den enklaste formen av samverkan) (Axelsson & Axelsson 2013 s. 23; Ek, Isaksson & Eriksson 2017 s. 61).

2. Case management, som betyder att de samverkande organisationerna utser ett ombud för en klient som hjälper den att hitta rätt bland stöd och olika organisationer. Detta handlar mest om samordning.
3. Interprofessionella möten, där professionella från de samverkande organisationerna diskuterar och planerar gemensamma insatser.
4. Samverkan via multidisciplinära team, som samverkar kontinuerligt tillsammans under en längre tid. Medlemmarna i teamen har kompletterande kunskaper och erfarenheter.
5. Samverkan genom partnerskap som utgår från avtal eller överenskommelser.
6. Samlokalisering, som egentligen inte är organisering av samverkan i sig, men kan underlätta samarbetet.
7. Den mest långtgående formen av samverkan är finansiell samordning, där de samverkande organisationerna har en gemensam budget för att kunna genomföra gemensamma aktiviteter (Axelsson & Axelsson 2013 s. 24-25).

I det moderna välfärdssamhället där verksamheter till stor del arbetar skilt från varandra ställs ökade krav på samverkan (Axelsson & Axelsson 2013 s. 17; Ek, Isaksson & Eriksson 2017 s. 60). Genom professionalisering är olika professioner specialister på olika saker och då behöver flera professioner arbeta tillsammans för att kunna lösa komplexa problem (Axelsson & Axelsson 2013 s. 17). Ekstrand skriver att det behövs så väl multidisciplinär forskning som multidisciplinära team som skapar goda förutsättningar för samverkan (2020 s. 81).

2.4 Förutsättningar för god samverkan

Det finns många olika faktorer som kan bidra till ett lyckat samverkansarbete. Framför allt bör verksamheternas fokus ligga på barnets bästa i varje enskilt fall (Skolinspektionen 2016 s. 12; SOU 2016:94 s. 25; Sveriges Kommuner och Landsting 2013 s. 12). Tydlig kommunikation mellan parterna och att de professionella har kunskap om varandras verksamheter, hur beslut tas och vilket mandat enskilda professionella har är betydelsefullt (Ek, Isaksson & Eriksson 2017 s. 61-62; SOU 2016:94 s. 25; Widmark et al. 2011 s. 2; Xing Hui & Peace 2018 s. 267). Att professionerna har en gemensam bild av problem och behov är också viktigt (Sjödin & Gladh 2018 s. 32). Thornberg tar upp att det är av vikt att alla arbetar tillsammans och "att alla är med på tåget" (2012 s. 329). Att samverkansparterna får ett ansikte på personerna de samverkar med kan underlätta processen att till exempel kunna ringa och bolla kortare frågor (Ek, Isaksson & Eriksson 2017 s. 64, 68-69). Chefer och ledningen inom organisationerna bör särskilt uppmuntra samverkan, ge mandat och stötta de anställda i samverkansarbete (Socialstyrelsen 2013 s. 26; Widmark et al. 2011 s. 1, 6; Widmark et al. 2016 s. 50).

Det är viktigt att samverka tidigt och att skapa en helhetsbild av barnets situation utifrån de olika verksamheternas kunskap (Corcoran et al. 2024 s. 99-100; Ek, Isaksson & Eriksson 2017 s. 63). Något som kan påverka upplevelsen av samverkan, både utifrån verksamheternas och familjens perspektiv, är hur samverkansmöten är strukturerade (Socialstyrelsen 2013 s. 26-27). Det behövs en dagordning eller plan för vad mötet ska handla om, vilka förväntningar verksamheterna har på varandra och familjen, tydlighet kring vem som ska göra vad och hur uppföljning ska se ut (Ek, Isaksson & Eriksson 2017 s. 66-67; Xing Hui & Peace 2018 s. 267). Det är även positivt för eleven att få information om hur samverkan sker och varför den behövs (Socialstyrelsen 2013 s. 26-27).

Personerna från de olika organisationerna bör visa varandra respekt, vara flexibla, lita på varandras bedömningar och sträva efter att lära sig av varandra snarare än att konkurrera (Ek, Isaksson & Eriksson 2017 s. 62, 70; Widmark et al. 2011 s. 2, 4; Xing Hui & Peace 2018 s. 267). Det är även viktigt att vara öppen för andra professionellas perspektiv (Thornberg 2012 s. 331). Det beskrivs också som positivt med en ömsesidig förståelse för att aktörerna kan ha ett begränsat handlingsutrymme och en hög arbetsbelastning (Socialstyrelsen 2013 s. 28; Widmark et al. 2016 s. 50). Båda aktörerna behöver ha tålamod med att det kan ta tid att förbättra elevens situation och inte ge upp om insatserna inte ger effekt direkt (Xing Hui & Peace 2018 s. 272). Att verksamheter gemensamt arbetar fram stödmaterial för arbetet med problematisk skolfrånvaro kan bidra till ökad förståelse för varandra, samt en medvetenhet om att verksamheterna har ett delat ansvar för eleverna. Det kan också underlätta samverkan att skapa en gemensam målbild för arbetet (Corcoran et al. 2024 s. 104, 107; Widmark et al. 2011 s. 2).

2.5 Svårigheter med samverkan

Något som kan försvåra samverkan är att de olika aktörerna har olika regelverk, riktlinjer, uppdrag, attityder och normer (Ek, Isaksson & Eriksson 2017 s. 71; Widmark et al. 2011 s. 2). Socialt arbete tenderar att ha fokus på individens behov kopplat till sociala problem, medan systemet i skolan har ett större fokus på elevernas rätt till och behov av utbildning. Enligt Corcoran et al. kan olika bild av var ansvaret för skolfrånvaro ligger, som till exempel hos familjen eller skolan försvåra arbetet (2024 s. 106). För att kunna arbeta med både eleven och vårdnadshavarna behöver aktörerna samverka eftersom skolan inte har som uppdrag att stötta föräldrar i någon större utsträckning (Xing Hui & Peace 2018 s. 266). Samverkan kan också vara tidskrävande, vilket kan försvåra arbetet (Axelsson & Axelsson 2013 s. 28). Professionella har ibland negativa uppfattningar om den andra organisationen och det kan vara utmanande att vara medveten om att den verksamhet man ska samverka med har en negativ bild av en. Men att vara medveten om det kan också bidra till att motbevisa dessa negativa föreställningar och förbättra samarbetet (Widmark et al. 2016 s. 54-55).

Otydlig ansvarsfördelning kring vem som egentligen ska göra vad kan också göra samverkan svår (Ek, Isaksson & Eriksson 2017 s. 60; Widmark et al. 2011 s. 1, 4; Xing Hui & Peace 2018 s. 265). Okunskap om respektive verksamhet riskerar också att leda till orealistiska förväntningar vilket kan försvåra samverkan (Widmark et al. 2016 s. 50). Likaså att verksamheterna använder ett specifikt språk med förkortningar och begrepp som den andra parten kan ha svårt att förstå (Ek, Isaksson & Eriksson 2017 s. 62). Att den andra verksamheten upplevs som otillgänglig och att det finns brister i kommunikationen beskrivs påverka samverkan negativt (Widmark et al. 2016 s. 50). Sekretess kan också hindra verksamheterna från att dela med sig av information till varandra, speciellt om vårdnadshavarna inte samtycker till det. Det behöver finnas en balans mellan att respektera att vårdnadshavarna inte vill att sekretessen bryts, samtidigt som aktörerna behöver kunna informera varandra för att samverkan ska fungera (Xing Hui & Peace 2018 s. 265, 273).

Det kan vara problematiskt att olika organisationer har olika möjligheter och lagstadgad skyldighet vad gäller tidsperspektiv (Ek, Isaksson & Eriksson 2017 s. 65). Socialtjänsten har upp till fyra månader på sig att slutföra en utredning om barnets behov av stöd enligt 11 kap. 2 § socialtjänstlagen (SFS 2001:453). Det

kan anses som en lång tid utifrån skolans perspektiv, vilket kan leda till frustration (Ek, Isaksson & Eriksson 2017 s. 66).

Det kan också uppstå diskussioner mellan professionerna om resurser, både kostnadsmässigt, men också kring vad som förväntas att den andra verksamheten ska kunna göra för barnet (Widmark et al. 2011 s. 2). Det är vanligt att offentliga organisationer som skola och socialtjänst har en ansträngd budget, vilket kan påverka dessa diskussioner (Ek, Isaksson & Eriksson 2017 s. 65-66). När det gäller resurser är det positivt om samverkan upplevs som fördelaktig för båda parter (Ek, Isaksson & Eriksson 2017 s. 72).

2.6 Sammanfattning

Forskning, rapporter och offentliga dokument visar att det ofta är en komplex sammansättning av orsaker som leder till problematisk skolfrånvaro. Det behövs förebyggande arbete för att främja skolnärvaro och det är viktigt att frånvaron identifieras tidigt. Mer forskning behövs om såväl orsaker, interventioner och samverkan. Det kan finnas många utmaningar i samverkansarbetet, men när det fungerar bra ger det ofta goda resultat för att barnet ska kunna återgå till en fungerande skolgång.

3. Teori

Vid analysen av empirin i denna studie kommer utgångspunkten vara två olika teorier; samverkansteori och systemteori. Båda dessa teoribildningar bedöms som relevanta för ämnet samverkan mellan skolkuratorer och socialsekreterare när det gäller barn med långvarig problematisk skolfrånvaro. Det går att analysera hur samverkan fungerar med hjälp av samverkansteori och det går också att använda systemteori och systemtänkande vid analysen av elevens situation och som ett verktyg för samverkan.

3.1 Samverkansteori

Syftet med samverkansteori är att övergripande beskriva och förklara vad samverkan är och vilka förutsättningar som behövs för en fungerande samverkan. Danermarks samverkansteori är en teori inom svensk forskning om samverkan. Hans definition av samverkan är: ”Samverkan är medvetna, målinriktade handlingar som utförs tillsammans med andra i en klart avgränsad grupp avseende ett klart definierat problem eller syfte” (Danermark 2005 s. 15).

Den minsta formen av samverkan är att två eller flera personer interagerar om något i ett särskilt syfte (Danermark 2004 s. 17). Danermark menar att när det gäller mer omfattande samverkan handlar det ofta om ett långtgående arbete. Då är det svårt att veta vad det slutliga resultatet ska bli när en samverkansprocess startar (Danermark 2005 s. 9). Han tar också upp att frågan om samverkan bör ses i ett större sammanhang och att samverkan påverkas av strukturella faktorer, som ofta inte tas upp i forskningen (Danermark 2004 s. 8).

Enligt samverkansteorin finns det tre olika faktorer som påverkar förutsättningarna för samverkan: kunskap, regelverk och organisation (Danermark 2005 s. 12-13, 48; Danermark & Kullberg 1999 s. 103; Axelsson & Axelsson 2013 s. 27).

Kunskap

De personer som samverkar kommer från olika yrkesgrupper med olika utbild-

ningar och bakgrund. Det gör att de kan ha olika kunskaper och referensramar och därmed olika syn på problemet och hur det ska lösas.

Regelverk

Yrkesgrupperna styrs av olika lagar och regelverk, både formella regler och informella regler och normer. Ett exempel är sekretesslagstiftning.

Organisation

När det gäller organisation finns det flera faktorer som kan påverka, till exempel att personerna som samverkar har olika positioner i sina organisationer och möter eleven på olika sätt. Det är också vanligt att det finns skillnader i makt och inflytande mellan de personer som ska samverka (Danermark 2005 s. 10, 14). Maktaspekter på samverkan handlar ofta om hur de professionella upplever sin situation, men det saknas enligt Danermark analyser av samverkan och makt ur ett strukturellt perspektiv (Danermark 2004 s. 9).

Inom samverkansteorin beskrivs följande förutsättningar för en fungerande samverkan:

- Att samverkan har en tydlig ledning
- Att samverkan har ett klart uttalat mål
- Att man ställer tillräckliga resurser till förfogande
- Att skillnader hos dem som samverkar när det gäller synsätt, regelverk och organisation har definierats. Samt att de skillnader som är hindrande har undanröjts, eller att man utvecklar sätt att hantera dem (Danermark 2004 s. 21; Danermark 2005 s. 47).

Danermark tar även upp betydelsen av att ha insikt i andras förhållningssätt till reglerna. Om någon till exempel säger att lagen är ett hinder kan det vara ett uttryck för att man inte vill förändra arbetssätt eller rutiner. Därför kan det vara bra att gå igenom vilka regler som styr och vilken information som aktörerna kan dela med varandra i början av samverkansprocessen. När det gäller makt är det viktigt att klargöra ansvar och befogenheter för att rollerna ska bli tydliga (Danermark 2004 s. 16). Det är också av vikt att beslut hos en av de deltagande organisationerna som påverkar andra aktörer på ett väsentligt sätt behöver vara väl förankrade i samverkansgruppen (Danermark 2004 s. 48; Danermark & Kullberg 1999 s. 131). Professionens status kan ge en aktör mer eller mindre makt och därför är det viktigt att de som samverkar upplever en känsla av jämbördighet (Danermark 2004 s. 49). Axelsson & Axelsson lyfter fram revirbevakande beteende som ett hinder för samverkan (2013 s. 27). Danermark menar också att ansvaret för att det finns grundläggande förutsättningar för samverkan finns hos ledningen i organisationerna. Det behövs en tydlig ledningsfunktion, både en övergripande ledning och ledning av själva samverkansgruppen för att samverksansarbete ska fungera (Axelsson & Axelsson 2013 s. 30; Danermark 2005 s. 21). Om ledningen inte fungerar kan det få negativa konsekvenser för samverkansarbetet.

Samverkan har blivit ett sätt att organisera arbetet i nya former och det förutsätter ett nära samarbete mellan olika professioner. Danermark och Kullberg menar att problem lätt uppstår när professionerna och verksamheterna är "inbäddade" i olika organisatoriska strukturer. De organisatoriska strukturerna har bildats för att lösa specifika uppdrag och detta leder till en tröghet när omvärlden ställer krav på förändring och samverkan. Därför gäller det att aktörerna lär känna varandras organisationer för att överbrygga olikheterna. Det som är avgörande för hur

samverkan fungerar är att man lär sig hantera olikheterna (Danermark & Kullberg 1999 s. 165, 168). De faktorer som underlättar respektive hindrar samverkan är alltså egentligen två sidor av samma mynt. Genom att undanröja hinder skapar man alltså bättre förutsättningar för samverkan (Axelsson & Axelsson 2013 s. 29).

3.2 Systemteori

Den systemteori som används idag kommer ursprungligen från biologin via von Bertalanffy (Öquist 2018 s. 25). Den har under de senaste decennierna utvecklats vidare inom sociologin. Systemtänkande innebär att man har ett helhetsperspektiv när man ser på världen, helheten är alltså större än summan av delarna. Systemteorin betonar det ömsesidiga beroendet mellan individen och omvärlden och menar alltså att barn utvecklas i samspel med sin omgivning (Öquist 2018 s. 27). Samhället är ett övergripande och omfattande socialt system, som omfattar alla andra sociala system (Michailakis & Schirmer 2017 s. 48-49). Varje socialt system finns i en kontext med andra system och dagens samhälle kännetecknas av att det finns ett mycket stort antal sociala system samtidigt (Michailakis & Schirmer 2017 s. 59). Systemteori och systemtänkande är enligt Öquist en bra grund för rationellt handlande (2018 s. 7, 9). I systemteorin är ett grundläggande begrepp nivåer och det finns också en medvetenhet om att alla system är hierarkiskt uppbyggda (Öquist 2018 s. 11). Kopplingarna mellan de olika nivåerna och delarna i systemet är viktiga. Systemtänkande kan handla om eleven i sina olika system, till exempel i familjen eller skolan.

Information är i systemteorin ett element för förändring. Genom effektiv kommunikation där mottagaren tolkar informationen och sändaren fungerar som katalysator kan förändring ske (Öquist 2018 s. 17-18). Andra bärande begrepp i systemteorin är konstanter och variation. Konstanterna, det vill säga det säkra och förutsägbara, är lika viktiga som variationen för att man ska få ett bra liv. Systemteorin välkomnar därför en viss mängd störning och oordning, eftersom det kan användas för förändring. För att kunna hitta en avvikelse eller störning behöver man kunna se mönstret bakom. Om man vill åstadkomma förändringar av ett system behöver man först kunna identifiera systemets konstanter. Med det menas de variationer som förekommer regelbundet. Sedan skapar man ny variation med hjälp av konstanterna (Öquist 2018 s. 20). När det gäller just elever med skolfrånvaro kan det handla om att föräldrarna eller skolan provar något nytt för att åstadkomma förändrat beteende hos barnet. Ett annat begrepp inom systemteorin är fjärlseffekten. Den innebär att små, tidiga insatser snabbt kan få stora effekter (Öquist 2018 s. 45-46).

Enligt systemteorin är sociala system och arbete med människor kommunikation och kommunikation är grundelementet i alla sociala system (Michailakis & Schirmer 2017 s. 17). Syftet med kommunikation är ömsesidig förståelse (Michailakis & Schirmer 2017 s. 18-19). Utgångspunkten för kommunikation är att den uppstår eftersom en person inte kan veta eller känna vad som pågår i en annan persons huvud, man behöver kommunicera om det (Michailakis & Schirmer 2017 s. 29). Enligt systemteorin är också konflikter viktiga att analysera eftersom de inte bara handlar om individerna utan kan påverka hela systemet. En speciell inriktning av systemteori är den ekologiska. Den kallas ibland också ekologisk utvecklingsteori eller utvecklingsekologi (Payne 2015 s. 239). Teorin om utvecklingsekologi kommer från Bronfenbrenner (1979). Enligt utvecklingsekologin finns det fyra olika system som interagerar med individen och alla dessa påverkar individens utveckling. Dessa system är:

Mikrosystemet är närmast individen och det som direkt påverkar individens utveckling, till exempel familjen, skolan, släktingar och kompisar.

Mesosystemet är kopplingen mellan de olika mikrosystemen, som kontakterna mellan skolan och hemmet eller föräldrarnas relation med barnets kompisar.

Exosystemet är de miljöer som barnet ofta inte har direktkontakt med, men som ändå kan påverka barnet. Exempel är en konflikt på en förälders arbetsplats eller beslut i skolan som påverkar undervisningen.

Makrosystemet är samhället och de ideologier och kulturer som finns där. Demokrati, fattigdom och andra faktorer kan påverka barnets utveckling (Payne 2015 s. 240).

Enligt Payne är styrkan med systemteori att den uppmärksammar individen i hela det sammanhang som den finns i, både i familjen och den sociala omgivningen (2015 s. 241). Systemteorin gör förklaringar utifrån flera faktorer möjliga och den ger socialarbetaren och skolpersonalen möjlighet att arbeta med helheten, inte bara individen. Skolverket rekommenderar Bronfenbrenners utvecklingsekologiska system och menar att det kan användas i skolans analys av de olika system som eleven omges av, på ett sätt som utvecklar eleven (Skolverket 2023). Det systemteoretiska synsättet innebär en hög komplexitet och det kan därför vara svårt att se på vilken nivå man ska lösa problem (Payne 2015 s. 242, 245, 252).

4. Metod

4.1 Val av metod

När det övergripande ämnet för studien valdes gjordes tidigt ett val att använda kvalitativ metod och att genomföra intervjuer, som är en etablerad metod inom kvalitativ forskning (Alvehus 2023 s. 111; Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2022 s. 56). Detta val gjordes framför allt för att kunna få en djup förståelse för de enskilda professionellas upplevelser av samverkan (Alvehus 2023 s. 112). Kvalitativ metod är ett sätt att få fram meningar eller innebörder och intervjuer bidrar till en nära kontakt med intervjupersonerna och insyn i den kontext de arbetar i (Ahrne & Svensson 2022 s. 15; Alvehus 2023 s. 20; Eliasson 2018 s. 21). Att göra intervjuer är även ett relativt snabbt sätt att få fram ganska mycket empiriskt material, vilket är fördelaktigt då studien genomförs under en relativt kort tidsperiod (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2022 s. 77).

Jag bedömde också att intervjuer på ett bra sätt skulle kunna bidra till att besvara mina frågeställningar. Valet att göra semistrukturerade intervjuer baserades på att jag önskade viss struktur för att fokus skulle hållas på syftet och frågeställningarna i studien. Samtidigt som jag önskade att intervjupersonerna och jag själv skulle ha möjlighet att lägga till och ställa följdfrågor under intervjun (Alvehus 2023 s. 114).

Genom att göra ett begränsat antal intervjuer fick jag höra några få personers perspektiv på ett stort ämne, därför blev det inte heltäckande bild av två stora professioners upplevelser av samverkan (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2022 s. 77). Empirin från intervjuerna består av intervjupersonernas egna tankar, upplevelser och erfarenheter och baseras på just de personerna, i specifika miljöer, under

en specifik tidsperiod, med andra ord i specifika kontexter (Svensson & Ahrne 2022 s. 34).

4.2 Avgränsningar

För att studien skulle vara genomförbar inom den tidsperiod som arbetet skulle skrivas under var det nödvändigt att göra vissa avgränsningar (Svensson & Ahrne 2022 s. 34). Det övergripande ämnet som valdes är relativt stort och skulle kunna bli en stor studie. Eftersom jag är ensam författare och hade en begränsad tid på mig valde jag att avgränsa mig till att använda endast en metod (intervjuer) i stället för en kombination av kvalitativ och kvantitativ metod, så kallade mixed methods (Eriksson-Zetterquist 2022 s. 43). Från början fanns en tanke om att kombinera intervjuer med en enkät med större spridning. Men när jag läste på om utmaningar, såsom att få fram tillräckligt med enkätsvar för att kunna bidra till generaliserbarhet, samt diskuterade med handledare, valde jag sedan att endast använda mig av intervjuer som datainsamlingsmetod.

Ytterligare en avgränsning som gjordes var att avgränsa studien till att fokusera på samverkansarbete kring elever som går i årskurs sju till nio. Högstadiel elever har skolplikt vilket bidrog till att jag ville undersöka arbetet med dessa elever i stället för till exempel ungdomar i gymnasiet som inte har skolplikt.

4.3 Urval

Jag valde att undersöka två olika professioners syn på samverkan. Inom skolan finns flera yrkesgrupper som kan arbeta med elever med frånvaro såsom lärare, kuratorer, rektorer och elevkoordinatorer. Jag bedömde utifrån min egen erfarenhet via min verksamhetsförlagda utbildning hos en skolkurator att just skolkuratoren är den inom skolan som oftast har ett övergripande ansvar i frånvaroärenden. Inom socialtjänsten finns flera roller som kan ha kontakt med skolpersonal och möta elever med skolfrånvaro och deras vårdnadshavare. Så som socialsekreterare som tar emot ansökningar och orosanmälningar, utredande socialsekreterare och de som arbetar med behandling eller andra insatser. Ett urval gjordes att kontakta socialsekreterare på enheter för barn/ungdom/familj som utreder familjers behov av stöd. En bidragande orsak till valet av den gruppen av socialsekreterare var att jag själv fick träffa och ha kontakt med socialsekreterare i sådana roller i samband med elevärenden kopplat till frånvaro under min verksamhetsförlagda utbildning.

Det fanns en tanke från början att inkludera även andra samverkansparter i studien, till exempel barn- och ungdomspsykiatri. En bedömning gjordes att det skulle kunna bli för tidskrävande att involvera fler aktörer inom tidsramen för detta arbete och mitt personliga intresse för samverkan mellan just skola och socialtjänst bidrog också till detta beslut.

Ett urval gjordes även vad gäller var intervjupersonerna skulle arbeta. Det kunde varit intressant att undersöka samverkansarbetet mellan skolor och socialtjänst i enbart en kommun, men jag valde att kontakta eventuella intervjupersoner i två stora kommuner i Skåne till en början. Dels på grund av att det kan bidra till fler perspektiv och en bredare bild av samverkan genom att ta del av intervjupersonernas upplevelser från olika kommuner och arbetsplatser, dels av praktiska skäl för att kunna hitta tillräckligt många intervjupersoner som ville delta i studien.

Studien bygger på sex semistrukturerade intervjuer med tre skolkuratorer och tre socialsekreterare. Antalet informanter valdes för att det skulle bli görbart under en begränsad tidsperiod, samtidigt som jag ville ta del av flera personers upplevelser och tankar för att få flera perspektiv och lagom mängd material. Jag följde min handledares rekommendation om att intervju sex personer, detta var även i enlighet med vad Eriksson-Zetterquist och Ahrne skriver (2022 s. 56).

4.4 Intervjuer

Kontakt med förfrågan om att ställa upp på intervju togs via mejl och med vissa även via telefon med fem skolkuratorer, några efter tips från min tidigare handledare under min verksamhetsförlagda utbildning och några slumpmässiga i en annan kommun efter internetsökning av kommunens högstadieskolor eller skolor där högstadiet ingår. Tre skolkuratorer ville delta och valdes därmed ut. Tre socialsekreterare och en enhetschef för en enhet som arbetar med barn och familj (för att få tips om socialsekreterare på dennes enhet) kontaktades via mejl. Dessa arbetade i någon av de två kommunerna. Alla socialsekreterare kontaktades efter tips från tidigare handledare och tips från en skolkurator som ställde upp på intervju. Två socialsekreterare ville delta och valdes ut. Kontakt togs även via mejl med två enhetschefer inom socialtjänsten, enhet barn och familj, i två andra kommuner i Skåne, för att hitta en tredje socialsekreterare. Det gav dock inte resultat och kontakt togs därefter med tre klasskamrater som haft verksamhetsförlagd utbildning inom relevanta enheter. Den sista socialsekreteraren som intervjuades hittades via en av klasskamraterna. Informanterna hittades alltså via snöbollsurval men också genom att aktivt kontakta personer som passade in på kriterierna (Alvehus 2023 s. 98; Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2022 s. 63).

De som ställde upp fick i förväg ett informationsbrev (se bilaga 1). En intervjuguide (se bilaga 2) togs också fram inför intervjuerna. Bara en av informanterna, som önskade det, fick intervjuguiden förväg. Fyra av sex intervjuer genomfördes på plats hos de deltagande intervjupersonerna och två genomfördes via videosamtal efter önskemål från informanterna. Alla intervjuer pågick mellan 35-60 minuter. Ljud från samtliga intervjuer spelades in med de deltagandes samtycke. Efter intervjuerna transkriberades intervjuerna i Word. Sedan kontrollerades och redigerades transkriberingarna manuellt för att stämma överens med inspelningarna. Efter att intervjuerna transkriberats raderades ljudfilerna. De transkriberade intervjuerna utgör mitt empiriska material och är ett första steg i analysen (Alvehus 2023 s. 117; Svensson & Ahrne 2022 s. 30).

4.5 Val av litteratur

Vetenskapliga artiklar

Avsnittet tidigare forskning och kunskapsläge bygger på vetenskapliga artiklar, rapporter, kartläggningar och böcker. Innan artikelsökningarna gjordes togs nyckelord fram. Sökningar genomfördes i tre olika databaser: PsycInfo, SwePub och Sociological Abstracts, samt i Malmö universitets övergripande sökverktyg Libsearch. I samtliga databaser filterades artiklarna så de var peer reviewed, på engelska eller svenska, samt från 2014 och framåt. Åldern på artiklarna valdes för att de skulle vara relativt aktuella, men ändå ge ganska många träffar. Sökningar gjordes i flera databaser för att få ett brett urval av artiklar. Olika kombinationer av sökord användes beroende på hur databaserna är uppbyggda för att ge ett rimligt antal sökträffar. Artiklarna valdes ut efter att ha sparat artiklar med relevanta rubriker, läst abstract och sen läst hela artiklarna. Se bilaga 3 för tydligare redovisning av artikelsökningarna.

Kedjesökning

Genom att titta i referenslistor för uppsatser med liknande ämnen, så kallad kedjesökning, hittades ytterligare artiklar. Urvalet gick till på samma sätt som med resten av artiklarna. Två artiklar äldre än från 2014 valdes ut via kedjesökning då de var högst relevanta för studiens ämne. Via kedjesökning, samt genom att göra sökningar på till exempel skolfrånvaro, hemmasittare med mera i flera biblioteks databaser och på internet, hittades också rapporter, kartläggningar, offentliga dokument som SOU:er och böcker som belyser samverkan kring elever med problematisk skolfrånvaro. I litteraturförteckningen i dessa hittades även flera källor likande källor, som ytterligare utredningar och rapporter. Målet var att även dessa skulle vara så aktuella som möjligt. Däremot finns det flera böcker om samverkan och samverkansteori som använts som är relativt gamla. Dessa bedömdes dock som värdefulla och relevanta för uppsatsen och har därför använts.

4.6 Tematisk analys

Analysen av materialet från de transkriberade intervjuerna har sorterats och analyserats med hjälp av tematisering (Braun & Clarke 2006 s. 79-81). Det innebär att man med hjälp av materialet skapar teman för att belysa det som återkommer i den insamlade empirin. Transkriberingarna skrevs ut på papper och lästes igenom. Sedan bearbetades utskriften genom att markera återkommande koder, citat och genom att göra anteckningar i marginalerna för sådant som stack ut eller var särskilt intressant (Rennstam & Wästerfors 2022 s. 248). Flera eventuella teman identifierades men målet var att inte i ett för tidigt skede bestämma vilka som skulle bli de slutgiltiga temana, utan att det skulle växa fram (Alvehus 2023 s. 143).

Redan vid bearbetningen av materialet fanns en idé om vilka teorier som skulle användas för att analysera resultatet och det kan ha påverkat hur temana skapades (Alvehus 2023 s. 138). Under processen att skapa teman användes en tabell där jag försökte klumpa ihop ämnen med varandra och sortera dem till större teman, se bilaga 4 för en temaöversikt. När huvudteman skapats delades materialet i dessa in i underteman. Det blev många teman och dessa behövde reduceras, det gjordes genom att lägga ihop vissa underteman och genom att ta bort sådant som ansågs vara mindre relevant för studiens syfte (Alvehus 2023 s. 142-144). Vid bearbetning av materialet redigerades vissa citat vad gäller grammatik för att bli mer läsvänliga.

4.7 Etiska aspekter

Förförståelse

I viss mån kan min egen förförståelse ha påverkat denna studie (Ahrne & Svensson 2022 s. 8; Aspers 2011 s. 38). Min förförståelse bygger på mina erfarenheter och observationer från den verksamhetsförlagda utbildningen jag hade på en högstadieskola hos en skolkurator under höstterminen 2023. Jag har också viss egen erfarenhet av skolfrånvaro från min egen högstadietid. För att undvika att det påverkar arbetet på ett etiskt betänkligt sätt är det viktigt med transparens, alltså att det framgår att jag har dessa erfarenheter (Svensson & Ahrne 2022 s. 32). Min bedömning är också att mina egna erfarenheter, både privata och via socionomutbildningen, bidrar positivt till studien genom att jag har ett starkt intresse för mitt valda uppsatsämne. Det är också viktigt för att visa på transparens att så tydligt som möjligt beskriva hur forskningsprocessen har gått till, till exempel hur tankarna gått kring val av ämne, metod och att diskutera olika

etiska aspekter (Svensson & Ahrne 2022 s. 32).

Mitt formulerade syfte och frågeställningar bygger till viss del på min förståelse och förutsätter att det finns samverkan mellan professionerna och att den i viss mån inte fungerar optimalt. Jag går alltså in med en föreställning om att så är fallet. Denna föreställning bygger på mina erfarenheter från min praktiktermin där jag fick observera och delta i olika typer av samverkansarbete. Jag såg då att det både kan fungera bra och att det finns förbättringspotential kopplat till samverkan. Att förutsätta att det sker en samverkan mellan skola och socialtjänst bedömer jag som rimligt, inte bara utifrån mina egna upplevelser, utan även utifrån att det är lagstadgat i såväl skollagen (SFS 2010:800) som socialtjänstlagen (SFS 2001:453) att parterna ska samverka med relevanta verksamheter när det behövs.

Forskningsetiska överväganden

Enligt Vetenskapsrådet handlar forskningsetiska överväganden om att hitta en balans mellan olika intressen, till exempel kunskapsintresset och integritetsintresset (2017 s. 7). I min studie har jag utgått från Vetenskapsrådets forskningsetiska principer inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning för att säkerställa att jag uppfyller de krav som ställs på forskningen (2002). Vetenskapsrådet tar där upp fyra krav som handlar om information, samtycke, konfidentialitet och nyttjande (2002 s. 6). När det gäller informationskravet informerades samtliga intervjupersoner om studiens syfte, frågeställningar, metod och intervjuernas upplägg både när de först tillfrågades och mer omfattande via ett informationsbrev (Vetenskapsrådet 2002 s. 7). När det gäller samtycke fick informanterna skriva under att de tagit del av informationen och samtyckte till att delta i studien (Vetenskapsrådet 2002 s. 9). De tillfrågades också muntligt innan intervjuerna om det var okej att ljud från intervjun spelades in (Öberg 2022 s. 86). De fick också veta att medverkan är frivillig och att de kan avbryta sin medverkan när som helst utan att behöva ange anledning (Vetenskapsrådet 2002 s. 10). För att uppfylla konfidentialitetskravet fick intervjupersonerna information om hur materialet kommer att användas, såsom att inspelningarna kommer att raderas och att de är anonyma (Vetenskapsrådet 2002 s. 12). För att intervjupersonerna ska förbli anonyma har namn på personer, arbetsplatser och kommuner tagits bort i citat och information som tagits med i uppsatsen (Öberg 2022 s. 86). Jag har också valt att ge informanterna varsin siffra för att säkerställa konfidentialiteten, men ändå kunna särskilja dem åt. Nyttjandekravet har uppfyllts genom att jag har informerat om hur uppgifterna kommer att användas och i vilket syfte (Vetenskapsrådet 2002 s. 14).

5. Resultat och analys

I detta avsnitt presenteras och analyseras resultatet av studien utifrån den insamlade empirin med utgångspunkt i tidigare forskning och kunskap, samverkansteori och systemteori. Resultat och analys kommer redovisas integrerat. Kapitlet inleds med en kort presentation av informanterna och avsnittet är sedan uppdelat i fem huvud-teman; barnen bakom statistiken, arbetet med skolfrånvaro, framgångsfaktorer för god samverkan, hinder i samverkan och önskemål om förändringar. Huvudtemana har flera underteman och en översikt över hur temana skapades finns i bilaga 4.

5.1 Presentation av informanter

Samtliga intervjupersoner arbetar som skolkuratorer eller som socialsekreterare. Alla är utbildade socionomer, fem av informanterna är kvinnor och en är man. Samtliga skolkuratorer arbetar på kommunala skolor, vissa arbetar även med elever i yngre årskurser och de blev påmind om att svara på frågorna under intervjuerna utifrån deras erfarenheter av högstadiel elever. Socialsekreterarna arbetar antingen på sektioner för barn och familj, eller på ungdomssektion. Även socialsekreterarna blev påmind om att fokusera på skolfrånvaro hos elever i årskurs 7-9 under intervjuerna.

5.2 Barnen bakom statistiken

Detta avsnitt fokuserar på de faktorer som kan ligga till grund för långvarig problematisk frånvaro. Samtidigt diskuteras vad som egentligen kan ses som orsaker till skolfrånvaro eller om det snarare är symtom på system som inte fungerar.

Komplex kombination av faktorer

Alla intervjupersoner beskriver skolfrånvaro som ett ökande problem som de arbetar mycket med. De faktorer som kan påverka skolfrånvaro som beskrivs av informanterna och i tidigare forskning är ångest, oro, stress, psykisk ohälsa, fysisk sjukdom och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Att elever känner sig ensamma eller att det pågår konflikter med kompisar kan också påverka närvaron i skolan negativt. Av informanterna framkommer det att elever kan vara indragna i kriminalitet, men detta är inte ett tydligt perspektiv i tidigare forskning. Socialsekreterare 1 beskriver att kriminalitet går ner i väldigt unga åldrar och att barnet kan känna sig hemma bland andra som inte har en fungerande skolgång. Det beskrivs också att övergången från mellanstadiet till högstadiet kan vara tuff, både av de intervjuade och i en nationell kartläggning av Skolverket (2021 s. 14). Barnen kommer ofta från en trygg sfär till ett mycket större sammanhang, vilket kan vara utmanande för eleverna. En del elever kan behöva mindre sammanhang eller olika anpassningar. Flera av informanterna beskriver ett stort hopp mellan en vanlig skolgång och resursskola eller särskilda undervisningsgrupper där det är mindre sammanhang och fler vuxna.

Skolkurator 3 beskriver att många elever har höga krav på sig själva och att det kan påverka skolan:

Det är många som tränar åtminstone en sport, kanske två, spelar något instrument och blir besviken när de inte får A på proven och det är en ganska skadlig kombo liksom. De kraven på sig själv och sen kraschar man och då är det lätt att det är skolan som blir lidande.

Den tidigare forskningen belyser inte elevers höga krav på sig själva, men tar upp bristande självförtroende som en faktor (Ek, Isaksson & Eriksson 2017 s. 73). Skolkurator 3 menar också att en elev med en relativt hög procentuell frånvaro kan klara sig bra medan en lägre frånvaro kan få stora konsekvenser för en annan elev. Detta tas även upp i en statlig utredning (SOU 2016:94 s. 233-234). Frånvaron blir alltså problematisk när den får negativa konsekvenser för barnet. De negativa konsekvenserna kan vara att det påverkar studieresultaten, men även barnets psykiska mående, vilket kan vara svårare att upptäcka. Kuratorn säger också att frånvaron sällan är svart eller vit:

Man kan prata om problematisk långvarig frånvaro som ett begrepp,

ett fenomen, man kan skriva böcker om det, det behöver vara så kategoriskt. Men det är sällan så svartvitt i verkligheten.

Ett viktigt område som tas upp i tidigare forskning, men inte av de intervjuade, är att elever inte upplever skolan som meningsfull (Ekstrand 2015 s. 473). Det är möjligt att detta ses även av intervjupersonerna, men det framkom inte under intervjuerna.

Skolkurator 1 beskriver också att skolfrånvaron kan påverkas av föräldraförmågan hos barnets föräldrar. Det framkommer att föräldrar inte alltid gör sitt yttersta för att få barnet till skolan och att ansvaret kan läggas över på barnet. Hon säger så här:

Detta kan alltså vara kombinerat med ett hemnätverk där man är rädd för att ställa krav på sitt barn. Man vet inte, det kanske har varit att man har gjort det, man har haft alla de här striderna kring skolan och barnet har vunnit striden lite grann, så föräldrar som ofta kan vara väldigt, väldigt hjälpsökande, förtvivlade, oroliga, men också någonstans har lagt över ansvaret på barnet.

Socialsekreterare 3 beskriver också föräldrarnas roll:

Jag tänker att det är ju vanligt att de barn som kanske inte har det stödet som de behöver hemifrån, att de inte heller klarar av skolan på olika sätt. Det kan ju handla om allt från att klara skoluppgifterna och klara målen till att ens vara i skolan. Sen är min erfarenhet också att föräldrar inte riktigt vet hur hårt de ska pusha barnen. Och har man inte den här kunskapen kring gränssättning av barn och vägledning så blir det jättesvårt när det blir motstånd.

Det kan både handla om att föräldrar inte vet hur de ska stötta barnet att gå till skolan, men även att hemsituationen påverkar barnets mående på ett sätt som gör att barnet inte klarar av att gå till skolan. När intervjupersonerna beskriver orsakerna till skolfrånvaro tar samtliga upp familjens betydelse. Familjen ses som det så kallade mikrosystemet inom utvecklingsekologin och kan alltså påverka barnet men också att barnets situation påverkar familjen (Payne 2015 s. 240). Även i tidigare forskning och i Skolinspektionens granskning understryks föräldrarnas betydelse för barnens skolnärvaro (Persson 2022 s. 15-16; Skolinspektionen 2016 s. 10). Det kan vara en förutsättning för att förbättra barnets situation att också ge föräldrarna stöd och därför kan ett systemteoretiskt tankesätt vara en bra utgångspunkt.

I enlighet med tidigare forskning är samtliga intervjupersoner överens om att det ofta är en komplex sammansättning av faktorer eller orsaker till att en elev utvecklar en problematisk skolfrånvaro (Ek, Isaksson & Eriksson 2017 s. 73; Corcoran et al. 2024 s. 99). Detta stämmer också med bilden av internationell forskning som Skolinspektionen förmedlar (2016 s. 9). Att orsakerna till skolfrånvaro är komplexa gör att det kan behövas mer forskning om såväl orsaker som insatser. Skolkurator 2 efterfrågar mer forskning om orsakerna till skolfrånvaro, samt hur skolsystemet och betygssystemet på-verkar eleverna. Även socialsekreterare 1 upplever att det finns för lite forskning:

Sen generellt så vet jag att det finns ju väldigt lite forskning om just den här hemmasittarproblematiken. Det finns inte mycket. Och det gör det också svårt med arbetet hur man ska nå fram.

Ek, Isaksson och Eriksson lyfter fram att det är viktigt att forska om orsakerna

både utifrån ett individperspektiv och ett strukturellt perspektiv, så att man inte enbart fokuserar på individuella faktorer (2017 s. 61). Detta är ett återkommande perspektiv i tidigare forskning (Childs & Grooms 2018 s. 134; Ekstrand 2015 s. 459, Ekstrand 2020 s. 25-27).

Vad är hönan och vad är ägget?

Det går att diskutera om faktorerna som intervjupersonerna beskriver egentligen är symtom på något som inte fungerar, eller om det är orsaker till skolfrånvaron. Skolkurator 2 menar att det skett en förändring i skolans kravställning på eleverna, att det är väldigt stora klasser och att det är en omöjlighet för en lärare att se alla elever. Detta bekräftas även i en nationell kartläggning (Skolverket 2021 s. 14). Hon menar också att det sätts en stor press på elever att klara av högstadiet och få minst åtta godkända betyg för att kunna söka vidare till gymnasiet, vilket i många fall är en förutsättning för att vara välkommen i samhället. Hon menar alltså att förändringar i skolan kan ha en stor påverkan på eleverna. Hon tror också att neuropsykiatriska funktionsnedsättningar ibland skapas av skolsystemet:

Ja, jag tänker att NPF-diagnoserna skapas genom vårt system. De kanske har en grundproblematik, men den hade inte behövt diagnostiseras för många överhuvudtaget. Om vi hade haft ett annat skolsystem som gör att det är möjligt för de här eleverna att klara sig i skolan, vilket det var tidigare [...] ingen ska bli underkänd.

Hur skolsystemet och samhället fungerar kan påverka kraven på barnen och vilket stöd de kan få. Då handlar det om exosystemet och ibland även makrosystemet inom utvecklingsekologin (Payne 2015 s. 240). Förändringar i skolpolitik, betygssystem eller beslut om att ta bort särskilda undervisningsgrupper som kanske inte automatiskt ses som en faktor som kan påverka skolfrånvaro kan få en stor påverkan på det enskilda barnet.

Socialsekreterare 1 funderar också på vad som är vad:

Jag har inte varit med om att det inte har varit någon typ av ångestproblematik i den unge. Sen kan man ju prata om vad är hönan och vad är ägget? Den kan man ju fastna i. För strukturer och ja, alltså avsaknaden av struktur och avsaknad av social samvaro, social utveckling, det vet vi ofta leder till psykisk ohälsa.

Detta belyses även i tidigare forskning där Ekstrand menar att skolfrånvaro kan betraktas som ett utbildningsproblem, snarare än ett individproblem (2020 s. 85). Vad som egentligen är orsaker eller symtom och om psykisk ohälsa skapar skolfrånvaro eller om skolfrånvaro leder till psykisk ohälsa, är något flera av de intervjuade funderar på. Kanske är det en kombination?

5.3 Arbetet med skolfrånvaro

I detta tema beskrivs arbetet med barn med långvarig problematisk skolfrånvaro.

Förebyggande arbete

Samtliga som blev intervjuade tar upp vikten av att upptäcka frånvaro i tid. Skolkurator 3 uttrycker sig så här:

Det är ju ingen raketforskning det här med att fokus på närvaron, tidigt upptäcka, är det som är grejen.

Skolkurator 2 menar att det tar för lång tid innan skolfrånvaron uppmärksammas och att det behöver uppmärksammas snabbare för att beteendet inte ska bli för

cementerat. Även socialsekreterare 1 håller med om att det bästa läget att komma in i är innan skolfrånvaron eskalerat och beteenden har blivit befästa. Hon upplever att de i många fall kommer in i bilden för sent. Detta anser också Persson, som tar upp att man inte hinner vända utvecklingen om man inte tar frånvaron på allvar i tid (2022 s. 17).

Alla skolkuratorer beskriver att det finns ett till viss del förebyggande arbete på skolorna med fokus på tillgänglig lärmiljö, trygghet och trivsel som kan påverka elevers skolnärvaro positivt. Däremot finns inte så mycket arbete med renodlat fokus på att förebygga skolfrånvaro. Skolkurator 1 beskriver att hon personligen inte upplever att hon kan arbeta förebyggande med skolfrånvaro, men att det till viss del sker ett förebyggande arbete i skolan genom att man arbetar för att skolan ska vara trygg och att eleverna får undervisning om kost, hälsa och rutiner. Hon menar att det skulle behövas mycket mer förebyggande arbete. Enligt en nationell kartläggning av elevfrånvaro är det viktigt med systematiskt arbete på individ-, grupp- och organisationsnivå för att förebygga frånvaro och det önskar intervju-personerna var möjligt i större utsträckning (Skolverket 2021 s. 14).

Samtliga kuratorer beskriver att mycket tid läggs på att stötta lärare och mentorer i att uppmärksamma frånvaro. Skolkurator 1 beskriver att arbetet med att stötta lärare kan innebära att lärare bollar saker med kuratorn. Men också att kuratorn är med på möten för att ställa frågor som kuratorn upplever att lärarna ibland inte vågar ställa till eleven eller föräldrarna om mående, hemsituation och familj. En annan kurator beskriver att han stöttar lärare i att skriva orosanmälningar, vilket många tycker är svårt och jobbigt, samt att han lyfter elever som lärarna uppmärksammat på elevhälsoteamsmöten.

Skolkurator 3 beskriver det förebyggande arbetet så här:

För det förebyggande är ju att det är någon som hela tiden frågar, var är du någonstans?

Samma kurator svarade följande på frågan om de på skolan arbetar förebyggande:

Det känns som att där blir alltid svaret att vi skulle kunna göra mer, bli så mycket bättre.

Intervjupersonerna uttrycker en önskan om att kunna arbeta med skolfrånvaron i ett tidigare skede, innan skolfrånvaron har eskalerat. För att kunna göra det är det viktigt att kunna se mönster kopplat till frånvaron för att hitta avvikelser. Inom systemteorin menar man att mönster behöver identifieras för att kunna göra förändringar och skapa en viss ordning som kan bidra till en positiv förändring (Öquist 2018 s. 20). Teorin tar även upp att om små insatser sätts in tidigt kan det få stora effekter (Öquist 2018 s. 45-46). Att arbeta med frånvaron tidigt kan alltså innebära att det räcker med att göra små förändringar snarare än att det kan behövas stora förändringar när problematiken eskalerat.

Rutiner och arbetssätt

Samtliga skolkuratorer beskriver att de har rutiner för att uppmärksamma och arbeta med skolfrånvaro, till exempel genom verktyg för frånvaroregistrering och regelbundna möten i elevhälsan. En av kuratorerna som arbetar på en väldigt stor skola menar att elevhälsan ska finnas som stöd i arbetet med frånvaro, men att mentorena som finns närmast eleverna måste äga frågan. Skolkurator 3 anser att de behöver skapa ännu bättre rutiner för att arbeta med frånvaro, men att det är svårt att få gehör för förändring när rutinerna inte är dåliga från början. Kuratorn

säger så här om att det inte räcker att bara uppmärksamma frånvaron, utan att man också måste jobba med den:

Det har styrts upp att vi måste bli bättre på att anmäla problematisk frånvaro och det är ju bra, men rent krasst så är det ju för att huvudman förväntas ha det ansvaret och måste ha det ansvaret. Annars är det huvudmans huvud som rullar. Snarare än hur vi kan jobba på ett bra sätt, ska man vara krass, det är klart att det ligger i deras intresse att här måste vi hålla lite koll och då gör vi det här. Och det är bra, men det räcker inte hela vägen fram skulle jag säga.

Samtliga som blev intervjuade beskriver att det finns ett visst stöd kring arbetet med skolfrånvaro på förvaltningsnivå, men att det är begränsat. Kuratorerna använder olika verktyg framtagna på förvaltningsnivå som till exempel frånvarotrappor (ett stöd i arbetsgången i arbetet vid skolfrånvaro) och stöd med frågor att ställa när frånvaron utreds. Vissa skolor har också utvecklat egna versioner av verktygen. Socialtjänsten arbetar framför allt utifrån mallen barnets behov i centrum. Detta verktyg syftar till att täcka in olika delar av barnets liv i utredningsarbetet. Skolkurator 2 beskriver att hon och hennes kollega tagit fram ett program om psykisk ohälsa med målsättningen att förebygga psykisk ohälsa vilket i förlängningen skulle kunna förebygga problematisk skolfrånvaro. Flera av de intervjuade tar upp att det finns få platser till mindre undervisningsgrupper och att det är mycket upp till varje skola att anpassa undervisningen till alla elever, men med starkt begränsade resurser. Detta kan göra arbetet utmanande.

Alla kuratorer beskriver att det finns en god samverkan inom skolans organisation, men de tar också upp att mentorer som har närmast kontakt med eleverna har en hög arbetsbelastning. Detta gör ibland att det vardagliga förebyggande arbetet som att till exempel höra av sig till elever som är frånvarande inte hinns med. Även socialsekreterarna beskriver att det finns ett gott samarbete inom organisationen, främst med de som utför insatser såsom familjebehandlare och ungdomsbehandlare. Samverkan inom den egna organisationen kan enligt samverkansteorin uppfattas som lättare just för att man styrs av samma regelverk och normer och dessutom delar resurser (Danermark 2005 s. 12-13).

Samtliga som blev intervjuade beskriver att det är viktigt att utreda vad frånvaron beror på för att kunna förändra den. Skolkurator 2 beskriver att utredning av frånvaron behöver göras på djupet och att det är viktigt att inte utreda frånvaro bara för att. Flera nämner också att det är viktigt att prata med dels eleven, men även vårdnadshavare och lärare och att försöka se mönster för att kunna förändra, både på individ och gruppnivå. Detta tas också upp av Skolverket (2021 s. 15). Genom att ta hjälp av olika personer i elevens omgivning när frånvaron utreds kan olika viktiga perspektiv ses och det utredande arbetet sker med ett systemperspektiv med barnet i centrum (Payne 2015 s. 240; Öquist 2018 s. 11). Att involvera flera olika personer i barnets nätverk tas även upp av Childs & Grooms (2018 s. 129).

Alla kuratorer pekar på att man måste se till varje unik elev och våga ställa frågor, samt testa sig fram vad som fungerar för den specifika eleven. Det finns ingen enkel lösning som fungerar för alla. Samma sak tas upp i en nationell kartläggning och i en guide för systematiskt skolnärvaroarbeta, där tas även upp att man bör involvera eleven i lösningar och anpassningar (Skolverket 2021 s. 14; Sveriges kommuner och Landsting 2013 s. 11, 12).

Föräldrars mottaglighet

Den första socialsekreteraren som intervjuades beskriver att föräldraförmågan och familjens mottaglighet att ta emot stöd bedöms under utredningsprocessen. Hon menar att det kan vara svårt att veta om stödet familjen kan få kommer att ge resultat, men om familjen och speciellt föräldrarna är hjälpsökande finns det ofta goda förutsättningar. Vissa föräldrar beskrivs dock som väldigt trötta, skolproblematiken kan ha pågått länge och de kan uppleva att de har testat allt. Persson understryker vikten av att föräldrarna är delaktiga i arbetet med barnet, tillsammans med skolan, socialtjänsten och eleven (2022 s. 11). Även informanterna ser det som viktigt.

Socialsekreterare 1 betonar vikten av att vara tydlig med de förväntningar som finns på föräldrarna:

...vi är alltid väldigt tydliga med att det finns förväntningar, för det är ju någonting som har gjort att man har hamnat i den här situationen. Då behöver man göra något för att ta sig ur. Så det viktiga är ju att hela tiden vara tydlig med att vi kan finnas till. Vi kan stötta upp. Vi kan ha personer som kan hjälpa er, dels avlastningsmässigt om det behövs, men på sikt så ska det ju vara ett förändringsarbete, så den retoriken behöver man vara tydlig med.

Socialsekreterare 2 beskriver att familjer ibland varit aktuella för utredning när barnen är mindre och att familjen kan ha erbjudits stöd tidigare, men om det inte finns en tillräckligt stark mottaglighet är det svårt. Hon menar också att det kan vara svårt att lyckas motivera föräldrarna eller barnet i ett tidigt skede innan skolfrånvaron blivit mer alarmerande. Det kan leda till att socialtjänsten kommer in i bilden när skolfrånvaron har eskalerat. Att föräldrarna får stöd kan vara avgörande för att kunna förbättra barnets situation och det är därför viktigt att inte bara arbeta med barnet utan med fler individer i mikrosystemet (Payne 2015 s. 240). Vilket stöd familjen behöver beskrivs av de intervjuade som individuellt och det finns ingen gyllene regel. De vanligaste insatserna från socialtjänsten när ett barn har en problematisk skolfrånvaro är ungdomsbehandling och familjebehandling. Familjebehandlingen kan riktas till hela familjen eller föräldrarna och ungdomsbehandlaren är ofta en stödperson för ungdomen, någon att prata med och hitta på saker med.

5.4 Framgångsfaktorer för god samverkan

Här beskrivs och diskuteras förutsättningar för god samverkan.

Samlade krafter och relationellt arbete

Alla som intervjuades uttrycker att samverkan kan ge goda resultat när den fungerar. Detta bekräftas också i en statlig utredning om problematisk skolfrånvaro (SOU 2016:94 s. 25). Socialsekreterare 1 säger så här om att skapa en positiv spiral för eleven i skolan:

För liksom det handlar ju egentligen om att hjälpa den unga att lyckas, desto mer de känner att de lyckas på den sociala arenan i skolan och prestationsmässigt. Det är klart att det är roligare att vara där liksom.

Skolkurator 1 menar att det är viktigt att inte ge sig och arbeta med samlade krafter:

Däremot så ser jag ju stora vinster att man samverkar [...] Att alla

instanser faktiskt samlas [...] Så samlade krafter, det gäller att ligga på lite, det gäller att inte riktigt ge sig eller vad man säger.

Vikten av att flera aktörer samarbetar och kompletterar varandra belyses också i tidigare forskning (Thornberg 2012 s. 330; Xing Hui & Peace 2018 s. 261). Flera intervjupersonerna menar att det är viktigt att vara medveten om att arbetet med familjen och samverkansarbetet är svårt och att det inte finns snabba och enkla lösningar. Detta tas också upp inom samverkansteorin som något som kan underlätta samverkansarbetet (Danermark 2005 s. 9). Skolkurator 3 säger följande:

Men oftast tycker jag nog att om vi pratar om långvarig frånvaro så tycker jag nog ändå att det funkar bra. För där är man ändå överens om att det är svårt, det finns inga snabba lösningar. Är den ingången där så skapar det inte samma frustration.

Flera av de intervjuade betonar vikten av att personal från både skolan och socialtjänsten arbetar relationellt. Det kan göras genom att ta tillvara på och försöka utveckla de goda relationer eleven har till lärare eller annan personal i skolan eller från socialtjänsten. Det relationella arbetet belyses även av forskare och Skolverket (Ekstrand 2015 s. 459, 473; Skolverket 2021 s. 14).

Socialekreterare 1 beskriver det relationella arbetet som bedrivs i skolan:

...lärare som jobbar mycket relations- och alliansbyggande när den unge väl är på plats. Det ser jag verkligen hjälper att få dit barnet. För när de väl dyker upp att de bemöts med vänlighet, nyfikenhet, vad kul att se dig. Alltså de här pedagogerna som finns i skolvärlden är jätteviktiga.

Förståelse och tydliga roller

Samtliga informanter beskriver att det är viktigt att ha kunskap om verksamheten man samverkar med. Kunskap är också en av de viktigaste faktorerna som främjar samverkansarbetet enligt samverkansteorin (Danermark 2005 s. 12-14; Danermark & Kullberg 1999 s. 103). Detta bekräftas även i forskning och i en statlig offentlig utredning (Ek, Isaksson & Eriksson 2017 s. 62; SOU 2016:94 s. 25; Widmark et al. 2011 s. 2). Flera av intervjupersonerna nämner även att det är positivt att lära känna de man ska samverka med och ha ett ansikte på personerna. De två kuratorerna som själva arbetat inom socialtjänsten beskriver det som positivt även i rollen som skol-kurator. Skolkurator 1 menar att det bidrar till en förståelse för socialtjänstens arbete och att hon upplever att hon har personer hon kan vända sig till. Hon uttrycker att det kan vara till hjälp att få bolla saker med socialtjänsten eftersom man kan riskera att bli hemmablind när man arbetar nära med elever:

Men just det här att ha socialtjänsten i ryggen i detta arbetet. Det gör att jag inte känner mig så ensam. För det är rätt ensamt emellanåt när man ska ta beslut eller fatta saker och ting och man ska vägleda och du ska försöka guida andra liksom i det. Det är inte alltid så enkelt och då känns det skönt att ha det.

Även skolkurator 2 tycker det bidrar till en större förståelse att själv ha jobbat inom socialtjänsten, samtidigt som hon ibland känner att socialtjänsten kan göra mer. Hon upplevde när hon arbetade inom socialtjänsten att handlingsutrymmet kunde utnyttjas i större utsträckning än vad det ibland gjorde. Skolkurator 1 beskriver å andra sidan att hon har en förståelse för att det kan vara svårt för socialtjänsten att komma vidare om familjen inte vill ha stöd.

Socialsekreterare 3 tycker att socialtjänsten skulle behöva större kunskap kring hur arbetet med frånvaro går till i skolan. Samtidigt som hon tycker att skolan behöver mer kunskap kring hur socialtjänsten arbetar med familjen och vilka insatser de har att tillgå. Det beskrivs av flera att det behövs större samsyn kring vad som är möjligt för respektive verksamhet att göra för barnet och föräldrarna. En gemensam bild av rollfördelningen och respektive organisations uppdrag och möjligheter är enligt samverkansteorin också viktiga förutsättningar för en fungerande samverkan (Danermark 2004 s. 21; Danermark 2005 s. 47). Socialsekreterare 3 säger att nyckeln i samverkan är att alla har en vilja att göra förändringar och en respekt för varandras professioner, bedömningar och roller. Socialsekreterare 1 anser också att tydlig kommunikation är viktigt:

...så länge man har en öppen dialog, vilket jag tänker är jätteviktigt. Då upplever jag att samverkan blir jättebra. Skolan är öppen med detta kan vi bistå med, detta kan vi inte och det får jag respektera.

Socialsekreterare 3 beskriver att ett optimalt samverkansarbete har fokus på barnet:

Någonstans, vi är ju alla där för det specifika barnet. Vi är liksom inte där för att vi ska stängas mot varandra eller att det ska bli någon maktkamp där liksom, utan vi är experter på vårt och skolan är experter på sitt.

Att fokusera på barnets bästa som utgångspunkt i samverkan framhålls som viktigt även i tidigare forskning och kunskapsläge (Skolinspektionen 2016 s. 12; SOU 2016:94 s. 25; Sveriges Kommuner och Landsting 2013 s. 12). Det kan de professionella behöva påminnas om när samverkan känns svår.

Arbeta med elevens system

Alla som blev intervjuade betonar vikten av att arbeta med elevens familjesystem. De förmedlar att de har ett systemtänk och är överens om att man ofta behöver jobba med hela systemet för att få bäst effekt. Detta stämmer med synen inom utvecklingsekologin och kan vara ett tecken på att intervjupersonerna har kunskap om systemteori (Payne 2015 s. 240). Styrkan med systemteorin är att den uppmärksammar barnet i hela sitt sammanhang och eftersom orsakerna till skolfrånvaro ofta är komplexa kan man behöva arbeta på olika sätt och med fler personer än enbart barnet för att åstadkomma en bättre situation. Socialsekreterare 1 säger följande:

Vi jobbar ju inte enbart med barnet, vi jobbar ju alltid med hela systemet för man kan inte säga till den unga, att nu är det ditt ansvar att lösa detta, det är det liksom inte. Vi har ju föräldrarna, det är ju deras ansvar i det långa loppet, men också mycket samverkan med skolan. Hur kan skolan hjälpa till? Kan skolan göra någonting på sin arena? För att minska tröskeln för barnet att komma dit.

Skolkurator 2 beskriver samarbetet med föräldrar till elever med skolfrånvaro så här:

Oftast är den ju god tycker jag ändå. Sen är det ju ibland föräldrar som själva är förtvivlade. Själva är liksom maktlösa och tycker att de har prövat allt liksom från hot och tjat och skrik, till vädjande och relationsbyggande och motivering och allt möjligt liksom, men ingenting funkar. Så de är själva ofta ganska trötta.

Socialsekreterare 1 tar upp att alla behöver ta ansvar, såväl barnet, föräldrarna, skolan och socialtjänsten:

För det är ofta att vi upplever att det blir en maktkamp, att barn har tagit, om man nu ska hårdra det så har de ju tagit mandatet liksom i hemmet att välja att inte gå till skolan och det är därför man behöver återkomma till det, men det är inte valbart skolan. Sen kan man behöva göra förändringar, för det ska bli en bra skolgång och man kan behöva stöd och skolan behöver göra sitt och vi behöver göra vårt. Men den unga har i uppgift att gå till skolan liksom och tillgodogöra sig sin undervisning.

Socialsekreteraren beskriver att man behöver vara tydlig med föräldrarna att de måste göra majoriteten av jobbet för att skapa förändring, men att socialtjänsten kan bidra med stöd och skolan ska göra anpassningar om det behövs. Childs & Grooms tar också upp att alla runt eleven måste hjälpas åt (2018 s. 129).

5.5 Hinder i samverkan

Här belyses och diskuteras svårigheter och hinder i samverkansarbetet.

Orosanmälningar leder inte automatiskt till samverkan

Samtliga intervjuade beskriver att det finns en samverkan mellan skola och socialtjänst kring barn med långvarig problematisk skolfrånvaro. De tillfrågade har dock olika syn på vem som tar initiativ till samverkan. En skolkurator beskriver att det alltid är skolan som bjuder in till möte med socialtjänsten, medan två av socialsekreterarna beskriver det omvända. Hur man ser på när samverkan startar kan påverka vem man anser att det är som tar initiativ. Alla intervjuade menar att socialtjänsten nästan alltid får kännedom om barn med skolfrånvaro genom orosanmälan från skolan. Samtliga informanter säger att det ofta finns någonting mer som oroar än enbart skolfrånvaro när orosanmälningar görs och när socialtjänsten bedömer att det bör göras en utredning. Men skolkuratorerna menar samtidigt att eleverna riskerar att hamna mellan stolarna och att det går värdefull tid där eleven inte är i skolan om skolfrånvaron inte tas på allvar i tid av socialtjänsten för att det inte finns någon annan oro.

En orosanmälan är alltså i första skedet en informationsdelning, det vill säga den minsta formen av samverkan (Axelsson & Axelsson 2013 s. 23; Danermark 2004 s. 17; Ek, Isaksson & Eriksson 2017 s. 61). Det kan till viss del ses som en inledning av samverkan, men flera menar att det främst är ett utbyte av information. Att skolan gör en orosanmälan behöver inte nödvändigtvis leda till att samverkan startar, fortsätter eller fungerar bra. Däremot kan en orosanmälan vara starten på god samverkan och vara ett sätt för föräldrarna att ta emot stöd.

Brist på resurser och olika syn

Flera av deltagarna i studien nämner hög arbetsbelastning och tidsbrist som ett hinder för samverkan. Skolkurator 2 beskriver tidsbristen:

Ja, men jag tänker väl att det är tiden som hindrar oss alla. Att vi uppslukas av mycket administration och mycket ärenden. Arbetsbelastningen gör att man fast att man vill så har man inte tidsutrymmet och orken.

Tidsbrist beskrivs även som ett hinder av Axelsson & Axelsson (2013 s. 28). Något som var återkommande under intervjuerna var begränsade resurser hos

båda verksamheterna. Olika skolor beskrivs ha olika resurser och därmed möjligheter att göra anpassningar för elever. Flera är eniga om att det skulle behövas mer personal i skolan för att kunna se och stötta alla elever. Även socialtjänsten beskrivs behöva mer resurser för att kunna arbeta mer motiverande och kunna vara delaktiga tidigare. Informanterna delar alltså bilden av att brist på tid och resurser försvårar samverkan. Danermark lyfter också fram tillräckliga resurser som en förutsättning för fungerande samverkan (Danermark 2004 s. 21; Danermark 2005 s. 47). Samverkan kan bli svår om verksamheterna inte har resurser att göra det som krävs och som parterna kommer överens om.

Skolkurator 1 beskriver också att det blir problematiskt när en part bollar över problematiken till den andra. Socialsekreterare 3 håller med om att verksamheterna emellanåt har uppfattningen om att den andra verksamheten ska lösa "problemet":

...ofta så upplever jag att skolan vill att socialtjänsten ska göra någonting åt det samtidigt som socialtjänsten kan uppleva att skolan ska göra någonting åt det.

Otydlig ansvarsfördelning är en faktor som kan försvåra samverkan även enligt många forskare (Ek, Isaksson & Eriksson 2017 s. 60; Widmark et al. 2011 s. 1, 4; Xing Hui & Peace 2018 s. 265). Det framgår också att det kan finnas olika syn på vilka insatser som behövs. Skolkurator 2 tar upp detta:

...jag uppfattar kanske att de är lite försiktiga ibland [...] Att de liksom provar för lite insatser från början, istället för att köra på rejält från början och sen backa. Så testar de liksom små grejer först och nej, då gick inte det, då testar vi lite till. Och det gör att det drar ut på tiden och det gör att det blir ännu mer svårarbetat tänker jag.

Olika syn på vad verksamheterna bör göra beskrivs av flera av de intervjuade ofta leda till frustration. Samverkansteorin tar upp att om det finns skillnader i synsätt eller andra hinder är det viktigt att detta synliggörs och hanteras, samt att de samverkande parterna pratar om detta (Danermark 2004 s. 21; Danermark 2005 s. 47). Det är troligen något som professionerna skulle kunna bli bättre på.

Alla intervjupersoner är överens om att samverkan är personbunden. Det beskrivs att vissa personer inom respektive verksamheter kan vara lättare att samverka med än andra. Socialsekreterare 2 säger så här:

När man har att göra med liksom en vettig människa så funkar det väl bra. När det är någon lite knepig, då funkar det mindre bra.

Socialsekreterare 3 menar att även de professionella trots allt är människor och att alla fungerar olika, har olika syn på saker och ting och att det kan vara utmanande i samverkan. Hon menar också att hon tror det handlar mycket om vilja och vad man tar sig tid till, men att arbetsbelastningen kan försvåra.

Föräldramedverkan och sekretess

Alla som blev intervjuade menar att arbetet med eleven och familjen blir svårt när man inte har föräldrarna med sig. Även samverkan beskrivs kunna bli svår eller omöjlig att få till om föräldrarna inte vill. En av skolkuratorerna menar att socialtjänsten behöver bli bättre på att aktivt söka samtycke hos föräldrarna för att få samverka med skolan. En annan kurator upplever att skolans orosanmälningar inte alltid landar väl hos föräldrarna vilket kan leda till att dörren för samverkan stängs. Även socialsekreterare 2 nämner brist på mottaglighet att ta emot stöd som

en svårighet. Hon beskriver också att skolan behöver ha en förståelse för att socialtjänsten kan ha svårt att göra något om föräldrarna inte vill ta emot hjälp:

Att när det inte fungerar bra, då upplever jag att skolan kanske inte har en förståelse för hur socialtjänsten arbetar. Och att samtycke och mottaglighet hos familjen är en nödvändighet.

Att socialtjänsten inte kan fortsätta sitt arbete om familjen inte vill ta emot stöd beskrivs av flera informanter som utmanande.

Samtliga intervjuade är eniga om att sekretess mellan socialtjänst och skola försvårar samverkan. Detta bekräftas även i forskningen (Xing Hui & Peace 2018 s. 265, 273). Socialsekreterare 3 beskriver sekretessen som en stor barriär:

Ja, sekretess är en jättestor, vad ska man säga, barriär mellan skola och socialtjänst. Jag har suttit i så många samtal med personal från skolor där man liksom bara säger, vad ni gör så att vi vet? Och jag kan liksom inte berätta det. Och jag tror att det kanske ökar känslan hos skolorna att socialtjänsten inte gör någonting och det ökar också frustrationen. Så jag tycker ju alltid det är bäst när man kan liksom hitta någon mellanväg där vi pratar allihopa tillsammans.

Att professionerna som samverkar styrs av olika regelverk, som till exempel sekretesslagstiftning, är en av de tre faktorer som påverkar förutsättningarna för samverkan mest enligt Danermark (2005 s. 12-13). En av de intervjuade menar att om samtycke för samverkan ges, tas en del av sekretessbarriären bort, vilket kan underlätta samverkan mycket.

Orealistiska förväntningar

Samtliga som blev intervjuade beskriver att det ofta finns orealistiska förväntningar från den andra verksamheten som inte alltid kan uppfyllas. Skolkurator 3 beskriver det så här:

Assumption is the mother of all fuckups, att man antar och tänker.

Detta kan relateras till systemteorin som menar att kommunikation är grundelementet i sociala system och att det är viktigt med ömsesidig förståelse (Michailakis & Schirmer 2017 s. 29). Kuratorn beskriver också en frustration gentemot socialtjänsten:

Ja, men det kan vara frustration från oss i skolan liksom, att de här föräldrarna måste ju få stöd. Att man inte förstår ifrån skolans håll att vill inte föräldrar så är det svårt för socialtjänsten [...] En frustration över att varför kan de inte bara ta tag i detta och då förstår man inte riktigt att socialtjänsten har ju inte riktigt heller, om föräldrarna inte kommer och där ifrån till LVU är en jättestor bit.

Men kuratorn beskriver även en frustration från socialtjänsten gentemot skolan:

Sen är det nog också från socialtjänstens håll att, kan inte ni, om vi nu har någon som är hemma mycket, kan inte någon personal från skolan hämta, stötta upp liksom. Nej, eller det tror jag är frustration från soc också att så gör de ju på den skolan. Men kan inte ni göra det då? Men vi har inte den personalen, eller vi har inte den policyn.

Forskningen lyfter också fram att orealistiska förväntningar och otydliga roller riskerar att försvåra samverkan (Widmark et al. 2016 s. 2, 50). Enligt samverkans-teorin är det viktigt att synliggöra skillnader i synsätt, regelverk och organisation för att kunna hantera dem och öka medvetenheten (Danermark 2005 s. 57). Detta

kan bidra till att det blir lättare att samverka och att frustrationen minskar.

Alla socialsekreterare är överens om att det blir problematiskt när skolan har orealistiska förväntningar på socialtjänsten om att de till exempel ska kunna köra barnet till och från skolan eller vara med barnet i skolan. Socialsekreterare 1 beskriver också att det kan skapa frustration när skolor plötsligt gör det de ska endast för att socialtjänsten blir inkopplad. Hon menar att det inte ska behövas att en annan myndighet blir delaktig för att skolan ska göra det de har skyldighet att göra för barnet. Samma socialsekreterare betonar att det är viktigt att inte säga till andra samverkansparter vad de ska eller inte ska göra utan att fokusera på barnet:

..om man inte kan samverka med de andra parterna, liksom det bara bidrar till slöseri på energi liksom. Vi brukar vara väldigt tydliga med det, liksom detta är vi på socialtjänsten. Detta gör vi, detta utreder vi, detta kan vi bistå med och så får skolan göra och säga sitt liksom. Så att det inte blir missförstånd, för de som drabbas är familjen. Familjerna är de som drabbas. När vi inte kan hålla koll på vår samverkan och vem som ska göra vad och ger fel information till dem. Alltså det blir bara, nej, det blir inte bra.

5.6 Önskemål om förändringar

Här listas och diskuteras de behov av förändringar som intervjupersonerna ser i arbetet kopplat till skolfrånvaro.

Mer resurser och andra insatser

Tillräckliga resurser är enligt samverkansteorin en av de viktigaste förutsättningarna för en fungerande samverkan (Danermark 2004 s. 21; Danermark 2005 s. 47). Alla informanter som deltog i studien efterfrågar mer resurser och till viss del andra insatser än de som finns idag. I den forskningsgenomgång som har gjorts inom ramen för detta arbete tas inte verksamheters resurser upp i någon större omfattning, men Ek, Isaksson och Eriksson lyfter att det är vanligt med ansträngd budget hos socialtjänst och skolor (2017 s. 65, 66). Skolkurator 1 säger så här om behovet av fler resurser:

Det behövs ju någonting. Och inte bara någonting. Det behövs mycket. Och jag tänker fler resurser, fler resurser i skolan, flera resurser på socialtjänsten, fler resurser på BUP.

Flera av informanterna menar att väntetider till BUP och långsamma processer i skola och socialtjänst gör att värdefull tid går där barnen borde varit i skolan. Skolkurator 1 säger följande:

...emellanåt är det absolut frustrerande och jag tror att det är frustrerande oavsett med vilken problematik du jobbar med när det gäller människor, för man blir ju berörd och man vill ju att det ska gå bra. Jag tänker att det är ju vår framtid liksom.

Socialsekreterare 1 understryker att skolan behöver mer resurser:

Jag tänker verkligen att skolan vet vi är liksom en av dem, alltså förutom familjen, den främsta skyddsfaktorn för ett barns utveckling [...] Så jag tänker verkligen att skolan behöver få mer resurser.

Hon önskar att skolpersonalen skulle ha mer tid för relations- och alliansskapande med eleverna. Socialsekreterare 2 ser ett behov av andra skolformer än de som finns idag och skolkurator 2 efterfrågar fler särskilda undervisningsgrupper för att

kunna ge alla barn det stöd de behöver och har rätt till i skolan.

Även socialtjänsten efterfrågar mer resurser för att kunna arbeta mer förebyggande. Socialsekreterare 1 säger så här:

Vi behöver fler huvuden [...] Det finns liksom inte utrymme att ge alla separata ärenden den uppmärksamhet som de behöver och det är det som också, jag tänker det här när vi pratar om förebyggande, att tyvärr är det så att det som blir det akuta akuta det prioriterar ju alltid sig själv. Så även om man får in ett ärende där man faktiskt har någon chans att här kan jag jobba förebyggande så är det inte sällan att tiden inte finns.

Socialsekreterare 3 önskar mer tid för att arbeta motiverande:

Vi hade ju behövt jobba hårdare på att motivera familjen att ta emot stöd. Men vi har helt enkelt inte det utrymmet att kunna lägga tid på de här motiverande samtalen i den utsträckningen som jag tror behövs.

Skolkurator 2 tar upp behovet av mer intensiva insatser:

För att när det gäller de som har haft en långvarig frånvaro så tänker jag att det behövs en intensiv insats. Det räcker liksom inte med en gång i veckan eller varannan vecka, utan det måste vara flera gånger i veckan. Och till både föräldrar och elev.

Även socialsekreterare 1 och 2 ser ett stort behov av insatser inom socialtjänsten specifikt utformade för barn med skolfrånvaro och deras föräldrar. Intervjupersonerna är överens om att det behövs insatser som arbetar mer med elevens familjesystem. Inom systemteorin ses individen som en del i olika system och systemteori kan därför vara en möjlig utgångspunkt för insatserna (Payne 2015 s. 239). För att kunna arbeta med familjesystemet i större utsträckning behövs tillräckliga resurser.

Team för samverkan

Det har nyligen startats olika projekt och team för samverkan i kommunerna där intervjupersonerna arbetar. Skolkurator 1 tycker att det är på tiden att ett projekt specifikt för skolfrånvaro startar och har flaggat för att det behövs länge. Även socialsekreterare 1 är spänd på ett helt nytt närvaroteam som startats som ett samarbete mellan skola och socialtjänst. Hon menar att det är upplagt på ett sätt som gör att det krävs samverkan och att de två förvaltningarna krokas arm.

Intervjupersonerna tar upp behovet av mer utvecklat teamarbete där olika professioner arbetar med eleven och föräldrarna. Det de framför allt fokuserar på är det som Axelsson & Axelsson beskriver som den fjärde formen av samverkan, det vill säga multidisciplinära team (2013 s. 24-25). Skolkurator 1 beskriver ett behov av hemmasittarteam:

Men jag hade velat ha ett hemmasittarteam som jobbar aktivt och åker hem till elever. För där tycker jag att det fallerar för då tänker man ja, skolan vi ska se till att eleven får och kan tillgodose sig kunskap när eleven är här, men vi har ingen skyldighet att liksom ta eleven till skolan. Det är föräldrarnas ansvar att ta eleven och där är det också ett glapp med socialtjänsten. För de har inte heller några insatser där man går in aktivt och ser till att barnen kommer till skolan. Så jag vill ha ett team som åker ut och jobbar med dessa.

Team med professioner från både skola och socialtjänst skulle kunna ha bättre förutsättningar för att kunna arbeta med helheten, alltså både med barnet och familjen, än vad verksamheterna har om de arbetar åtskilt från varandra (Payne 2015 s. 241). Dessa team skulle då troligen ha ett systemteoretiskt tankesätt om föräldrarna eller andra individer i familjesystemet kan bidra till att barnets skolnärvaro kan öka.

Skolkurator 3 tog saken i egna händer för att en elev skulle komma till skolan:

Jag gjorde det att jag cyklade den vägen för att det hjälpte honom att då kom han iväg till skolan. Och det är ju ingen stor insats liksom och det gick ju för att jag kunde göra det och det spelade mig ingen roll [...] Det var ingen jättegrej. Men sånt tror jag kan skapa frustration, att ja men hur svårt kan det vara? Skitsvårt eller inte alls svårt beroende på liksom.

Skolkurator 3 ser möjligheter i att det skulle finnas en representant från socialtjänsten i skolan. Socionomen i skolan skulle kunna skapa relationer, leda utbildningar tillsammans med skolkuratoren, ha stödsamtal med föräldrar och minska känslan av att myndighetsutövningen inom socialtjänsten är skrämmande. Däremot tycker kuratorn att socialtjänst i skolan inte skulle ersätta skolkuratoren utan att kuratorn skulle ha mer skolfokus. Så här beskrivs vinsterna:

Det tror jag hade varit bästa sättet att förbättra. Men också oerhört dyrt om man bara ser att det är en ökad kostnad. Men om man kunde se vinsterna, kostnaden av att inte göra detta, kostnaden för en elev som sitter hemma, där hela familjen kraschar, räkna på det istället.

Även socialsekreterare 3 är inne på samma spår. Hon beskriver att det behövs en starkare länk mellan skola och socialtjänst.

Socialsekreterare 3 önskar sig en samlokaliserad, specifik verksamhet med fokus på barn med problematisk skolfrånvaro och det är den femte formen av samverkan, det vill säga samverkan genom partnerskap (Axelsson & Axelsson 2013 s. 24). Hon beskriver det så här:

Jag tänker att det vore bra med en verksamhet som har representanter från alla verksamheter, BUP, skola, socialtjänst. Där man kan samverka. För det är inte bara en aktör som äger den här frågan. Utan det är ju alla. Och det blir ju att de här barnen och ungdomarna riskerar att falla mellan stolarna. Så att en verksamhet där alla, representanter från alla kan sitta vore väl toppen, tänker jag.

Alla kuratorer menar att det behövs mer praktiskt arbete i samverkan kring dessa barn. Att personal från skola eller socialtjänst behöver kunna ta sig hem till barnen och hämta och lämna på skolan i ett initialt skede. Införandet av skolsociala team är ett exempel på att man sett behov av mer organiserad samverkan, men sådana team finns i långt ifrån alla kommuner (Socialstyrelsen 2021). Komplexiteten i arbetet med skolfrånvaro gör alltså att behovet av mer avancerad samverkan ökar. Mer utvecklade former av samverkan som arbete i team behövs enligt samverkans teorin för att lösa de komplexa utmaningarna med skolfrånvaro och det förutsätter ett nära samarbete mellan olika professioner (Danermark & Kullberg 1999 s. 165, 168).

Förebyggande arbete och lättillgängliga insatser

Under 2025 väntas socialtjänstlagen uppdateras med fokus på bland annat mer lättillgängliga insatser och förebyggande arbete. Majoriteten av de intervjuade tror att det kommer att vara positivt. Även Skolverket och Persson framhåller vikten av förebyggande arbete (Skolverket 2021 s. 14; Persson 2022 s. 17). En stor del av det förebyggande arbetet som flera av intervjupersonerna efterfrågar handlar om att stötta föräldrarna. Skolkurator 1 tycker att man i större mån än idag ska arbeta för att nå föräldrar till mindre barn för att kunna lägga viktiga grunder. Att föräldrarna får stöd i föräldrarollen och kring gränssättning redan när barnen är mindre, menar kuratorn kan underlätta när barnen sedan blir äldre. Även skolkurator 3 tror att det bästa sättet att förebygga olika problem hos barn är att rusta och stötta föräldrar att finnas där för barnen. Skolkurator 2 anser att mer lättillgängliga insatser från socialtjänsten som inte kräver utredning skulle kunna sättas in snabbare och göra det lättare för föräldrar att acceptera stöd.

Socialsekreterare 1 menar att socialtjänsten behöver bli en mer tillgänglig myndighet för invånarna och ha möjlighet att komma in med stöd tidigare. Hon tror även att biståndslösa insatser skulle kunna bidra till mindre stigma kring att ta emot hjälp. Socialsekreterare 2 är tveksam till om biståndslösa insatser kommer hjälpa familjerna. Hon menar att familjer sällan söker stöd själva och att det ska mycket till för att de inte ska få beviljat stöd om de själva ansöker. Däremot tror hon att mer lättillgängliga insatser skulle kunna bidra till att föräldrar till yngre barn söker stöd och att det skulle kunna hjälpa i förlängningen. Hon menar också att hon precis som socialsekreterare 1 tror på att socialtjänsten behöver komma närmare medborgarna, vara synliga och tillgängliga för att minska tröskeln att be om stöd. Socialsekreterare 3 tror att mer lättillgängliga insatser skulle kunna göra att föräldrar söker stöd tidigare, innan allting kraschar:

Jag tror att många familjer är rädda att be om hjälp från socialtjänsten. Det är så himla skrämmande, det konceptet. Så jag tror att föräldrar som kanske känner att nånting behöver göras, men jag vet inte vad, att en tidig insats som också är biståndslös och inte beroende av ett beslut från socialtjänsten, att det skulle kunna i alla fall göra att det känns lättare att be om hjälp. Lägre tröskel, liksom.

6. Diskussion

I detta avsnitt presenteras och sammanfattas slutsatserna av studien och studiens resultat diskuteras i förhållande till tidigare forskning. Det följs av en metoddiskussion, ett resonemang om studiens relevans för socialt arbete och slutligen listas förslag på framtida forskning.

6.1 Slutsatser

Det övergripande syftet med denna studie var att undersöka skolkuratorers och socialsekreterares syn på hur samverkan mellan skola och socialtjänst fungerar kring elever i högstadiet med långvarig problematisk skolfrånvaro. Resultatet visar att det finns samverkan mellan verksamheterna kring målgruppen och att samverkansarbetet kan ge god effekt när det fungerar bra, samtidigt som det finns flera utmaningar och hinder som försvårar samverkan.

Frågeställningarna för studien var:

Hur ser de tillfrågade skolkuratorerna och socialsekreterarna på långvarig problematisk skolfrånvaro hos högstadieelever?

Resultatet visar att det ofta är en komplex sammansättning av faktorer som orsakar den problematiska skolfrånvaron. Framför allt ses olika typer av psykisk ohälsa som en stark faktor som påverkar eleverns skolfrånvaro, men även föräldraförmåga hos barnens föräldrar beskrivs kunna ha stor betydelse för barnen.

Intervjupersonerna identifierar också kriminalitet som en orsak till skolfrånvaro. Studien visar att det finns olika rutiner och arbetssätt kopplat till frånvaro, men det beskrivs också finnas förbättringspotential kopplat till arbetet med barnen.

Specifikt uppmärksammar intervjupersonerna vikten av att arbeta mer förebyggande och att uppmärksamma skolfrånvaro tidigare. Flera av informanterna i studien diskuterar också vad som kan ses som orsaker till frånvaro eller om det snarare är symtom på system och strukturer runt barnet som inte fungerar optimalt. Detta perspektiv är spännande och skulle vara intressant att undersöka vidare.

Vad fungerar bra och vilka hinder finns det i samverkan?

Framgångsfaktorer i samverkan sägs vara att skola och socialtjänst samverkar tätt, att professionerna har kunskap om och förståelse för varandra samt att elevens system involveras i arbetet mot ökad skolnärvaro. Att de intervjuade tar upp att elevens system behöver involveras i större utsträckning tyder på ett systemtänkande som det som beskrivs i systemteorin, däremot är systemteori inget de intervjuade benämner. Men det märks tydligt att informanterna tycker föräldrars roll och att involvera personer i barnens närhet är viktigt. Samtidigt ses flera hinder kopplat till samverkan. De främsta hindren som intervjupersonerna beskriver är brist på resurser, både vad gäller tid, insatser och finansiering. Andra hinder är att professionerna har olika syn på vad som behövs, sekretessbarriärer, att inte ha föräldrarna med sig och att det finns orealistiska förväntningar på varandra inom verksamheterna.

Vilka behov ser intervjupersonerna av förbättringar i samverkansarbetet och i arbetet med långvarig problematisk skolfrånvaro?

Intervjupersonerna ser stora behov av förändringar kopplat till dels arbetet med skolfrånvaro och dels samverkan kring dessa barn. Framför allt finns önskemål om mer organiserad och djupgående samverkan genom multidisciplinära team. Detta kan ses som ett tecken på att intervjupersonerna efterfrågar mer avancerade insatser i enlighet med de olika nivåerna av samverkan som beskrivs av Axelsson & Axelsson (2013 s. 25). De komplexa problemen behöver lösas genom nya sätt att samverka på där flera professioner bidrar med sina kunskaper och erfarenheter. Vikten av att de olika professionerna som samverkar kommunicerar mer för att förstå varandra bättre tas också upp.

Det beskrivs också finnas stora behov av andra insatser än de som finns idag, specifikt utformade för barn med skolfrånvaro och deras föräldrar. Det efterfrågas mer praktiskt arbete kring eleverna, som att kunna åka hem till barnet och möta eleven där den ofta befinner sig. Andra skolformer och möjlighet för elever att undervisas i mindre sammanhang betonas också som ett viktigt utvecklingsområde. Informanterna ser också ett behov av mer forskning kring orsaker och insatser både på individuell och strukturell nivå. De intervjuade är även överens om att det behövs mer förebyggande arbete och lättillgängliga insatser och det beskrivs finnas ett visst hopp om att det ska bli lättare att åstadkomma detta i och

med att socialtjänstlagen uppdateras under 2025.

Samtliga frågeställningar har besvarats och syftet med studien har uppnåtts. Under studiens gång visade det sig att orsaker och faktorer kopplat till skolfrånvaro påverkar samverkansarbetet och även arbetet med eleverna både från skolans och socialtjänstens håll. Därför utvecklades frågeställningarna till att även inkludera de tillfrågades syn på elever med långvarig problematisk skolfrånvaro och behov av förbättringar kopplat till arbetet med skolfrånvaro. I stället för endast deras syn på själva samverkansarbetet. Att frågeställningarna breddades berodde på att det upplevdes svårt att diskutera samverkan kring målgruppen utan att diskutera orsaker och arbetet kring barnen, eftersom det beskrivs hänga ihop. Om studien skulle ha gjorts om kunde dessa perspektiv varit tydligare redan från början.

De sammanfattande slutsatserna är att det i det moderna välfärdssamhället där olika verksamheter ofta arbetar skilt från varandra behövs mer arbete och djupgående samverkan kring denna stora och viktiga grupp barn. För att underlätta samverkan och möta barnens behov av stöd behövs mer resurser till båda verksamheterna och organiserade former av samverkan genom till exempel teamarbete. För att det ska gå att genomföra behöver beslutsfattare i högre grad uppmärksamma problemet och de många barn som annars riskerar att inte få det stöd de behöver och har rätt till.

6.2 Studiens resultat i relation till tidigare forskning

Studien visar i enlighet med tidigare forskning och kunskapsläge att det ofta är en komplex sammansättning av faktorer som påverkar elevers skolfrånvaro. Resultatet visar på liknande orsaker och faktorer som det som tas upp i tidigare forskning. Däremot tar intervjupersonerna i högre grad upp kriminalitet och föräldraförmåga som faktorer som påverkar barnet. I den tidigare forskningen betonas att det är viktigt att eleverna upplever skolan som meningsfull, detta är dock inget som de intervjuade tagit upp. Både i denna studie och i tidigare studier betonas vikten av att arbeta förebyggande på både individuell och strukturell nivå. Samverkan beskrivs så väl i studiens resultat som av andra författare som positiv när den fungerar. Samtidigt tas liknande hinder upp i denna studie som i tidigare forskning. De intervjuade efterfrågar utvecklat samverkansarbete genom multiprofessionella team, det är dock inget framträdande perspektiv i tidigare forskning. Däremot tas olika typer av samverkan upp, samt att olika professioner behöver samarbeta och komplettera varandra vad gäller kompetens. Den tidigare forskningen tar upp vikten av att samverka och arbeta tillsammans, medan informanterna i denna studie har flera idéer på hur det ska gå till i praktiken.

6.3 Metoddiskussion

Att använda kvalitativ metod genom semistrukturerade intervjuer visade sig vara en god idé för att kunna besvara frågeställningarna och uppnå syftet med studien. Intervjuguiden som togs fram användes, men ju fler intervjuer som gjordes desto mindre strikt följdes den och ännu mer öppna frågor ställdes. De professionella som blev intervjuade hade alla ett stort engagemang kopplat till elever med problematisk skolfrånvaro och samverkansarbete, vilket jag tror bidrog till att intervjuerna gav ett stort och givande empiriskt material. Empirin analyserades genom tematisk analys, med hjälp av två teoretiska utgångspunkter och med koppling till tidigare forskning. Att tematisera materialet var utmanande, men jag upplever att det bidrog till att synliggöra informanternas tankar och underliggande meningar kopplat till frågeställningarna. Teorierna bidrog också till analysen.

Samverkansteorin kan ses som en förklarings- eller analysmodell för hur man kan skapa goda förutsättningar för samverkan. Systemteorin kan ses som en inre referensram för intervjupersonerna och deras sätt att jobba med barnens system.

Tydliga teman och mönster framkom i materialet från de sex intervjuer som genomfördes. Intervjupersonerna känner inte varandra och resultatet bedöms därför kunna generaliseras till viss del, även om det är sex personers individuella erfarenheter och tankar som framkommit. Informanterna arbetar i två olika kommuner, på olika skolor och olika enheter inom socialtjänsten, men hade trots allt en relativt samstämmig bild av samverkan och elever med långvarig problematisk skolfrånvaro. Om det sett likadant ut om sex andra personer från andra kommuner intervjuats går bara att spekulera kring.

6.4 Relevans för socialt arbete

Barn med skolfrånvaro kan komma i kontakt med flera olika verksamheter där socionomer arbetar och att undersöka skolkuratorers och socialsekreterares syn på elever med långvarig problematisk skolfrånvaro och samverkansarbete kring målgruppen anses därför som högst relevant för socialt arbete. Som beskrevs i inledningen riskerar skolfrånvaro att leda till allvarliga sociala problem som utanförskap, psykisk ohälsa och arbetslöshet och det bör därför ses som ett allvarligt samhällsproblem. Att uppmärksamma dessa barn och samverkan kring gruppen är alltså av stor vikt.

6.5 Förslag på framtida forskning

Det finns många områden som framtida forskning om samverkan och långvarig problematisk skolfrånvaro skulle kunna fokusera på. Ett är orsakerna till skolfrånvaro och hur de hänger ihop med skolsystemet och förändringar på samhällsnivå. Ett annat intressant område skulle kunna vara effekten av samverkan genom olika multidisciplinära team som skolsociala team är också en idé. Föräldrars och elevers erfarenhet av skolfrånvaro och vilket stöd de har fått som faktiskt gett effekt är ytterligare ett möjligt forskningsområde.

7. Referenser

Ahrne, Göran & Peter Svensson Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen; Eriksson-Zetterquist, Ulla & Göran Ahrne Intervjuer; Svensson, Peter & Göran Ahrne Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt; Rennstam, Jens & David Wästerfors Att analysera kvalitativt material; Öberg, Peter Livshistorieintervjuer (2022) I: Ahrne, Göran & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.

Alvehus, Johan (2023) *Skriva uppsats med kvalitativ metod. En handbok*. Stockholm: Liber.

Aspers, Patrik (2011) *Etnografiska metoder*. Malmö: Liber.

Axelsson, Runo & Susanna Bihari Axelsson Samverkan som samhällsfenomen – några centrala frågeställningar; Danermark, Berth & Per Germundsson Att studera samverkan i ett interaktionistiskt perspektiv, Axelsson, Runo & Susanna Bihari Axelsson Samverkan som samhällsfenomen – några centrala frågeställningar (2013) I: Axelsson, Runo & Susanna Bihari Axelsson (red.) *Om samverkan - för utveckling av hälsa och välfärd*. Lund: Studentlitteratur.

Braun, Virginia & Victoria Clarke (2006) Using thematic analysis in psychology, *Qualitative Research in Psychology*, 3:2, s. 77-10.

Childs, Joshua & Ain A. Grooms (2018) Improving School Attendance through Collaboration: A Catalyst for Community Involvement and Change, *Journal of Education for Students Placed at Risk (JESPAR)*, 23:1-2, s. 122-138.

Corcoran, Shannon, Catherine Kelly, Caroline Bond & Louise Knox (2024) Emotionally based school non-attendance: Development of a local authority, multi-agency approach to supporting regular attendance. *British Journal of Special Education*, 51, s. 98–110.

Danermark, Berth & Christian Kullberg (1999) *Samverkan - välfärdsstatens nya arbetsform*. Lund: Studentlitteratur.

Danermark, Berth (2004) *Samverkan – en fråga om makt*. Örebro: LäroMedia Örebro.

Danermark, Berth (2005) *Samverkan - himmel eller helvete. En bok om den svåra konsten att samverka*. Malmö: Gleerups utbildning.

Ek, Hans, Joakim Isaksson & Rikard Eriksson (2017) Professioner, makt och samverkan mellan myndigheter: socialtjänstens, skolans och BUP:s arbete med ungdomar som inte går till skolan. *Socialvetenskaplig tidskrift*. 24:1, s. 59-77.

Ekstrand, Britten (2015) What it takes to keep children in school: a research review, *Educational Review*, 67:4, s. 459-482.

Ekstrand, Britten (2020) *Skolnärvarofrågan. Vad säger forskningen?* Osby: Persefone.

- Eliasson, Annika (2018) *Kvantitativ metod från början*. Lund: Studentlitteratur.
- Föräldranätverket Rätten till utbildning (2023) *Antalet hemmasittare har ökat lavinartat från 8 500 elever till 17 000 elever på fyra år*. [<https://www.rattentillutbildning.se/wpcontent/uploads/2023/05/Pressmeddelande-fran-Foraldranatverket-Ratten-till-Utbildning-2.pdf?media=1648666531> Hämtat: 2024-03-01].
- Michailakis, Dimitris & Werner Schirmer (2017) *Systemiska perspektiv på socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Payne, Malcolm (2015) *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Persson, Sirkka (2022) *Från hemmasittare till återvändare - vägar till skolnärvaro*. Stockholm: Lärarförlaget.
- SFS 2019:981. *Förvaltningslag*.
- SFS 2017:30. *Hälso- och sjukvårdslag*.
- SFS 2001:453. *Socialtjänstlag*.
- SFS 2010:800. *Skollag*.
- SFS 2018:1197. *Lag om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter*.
- Sjödén, Krysmyntha & Marie Gladh (2018) *Saknad i skolan. En vägledning för lärare att arbeta tvärprofessionellt med hemmasittare*. Stockholm: Gothia Fortbildning.
- Skolinspektionen (2016) *Omfattande frånvaro. En granskning av skolors arbete med omfattande frånvaro*. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolverket (2021) *Nationell kartläggning av elevfrånvaro* [<https://www.skolverket.se/download/18.645f1c0e17821f1d15c71f7/1631188566807/pdf8573.pdf> Hämtat: 2024-04-07].
- Skolverket (2023) *Samverkan med föräldrar och vårdnadshavare - en teoretisk modell*. [<https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/utveckla-skolans-samverkan-med-hemochvardnads-havare/samverkan-med-foraldrar-och-vardnadshavare---en-teoretisk-modell> Hämtat: 2024-05-06].
- Socialstyrelsen (2013). *Samverka för barns bästa – en vägledning om barns behov av insatser från flera aktörer*. [<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepointdokument/artikelkatalog/vagledning/2013-8-1.pdf> Hämtat: 2024-04-08].
- Socialstyrelsen (2021) *Skolsociala team*. [<https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/barn-och-unga/unga-som-begar-brott/exempel-brottsforebyggande-metoder/skolsociala->

team/ Hämtat: 2024-04-07].

Socialstyrelsen (2024) *Statsbidrag för personalkostnader för skolsociala team 2024*. [<https://statsbidrag.socialstyrelsen.se/kommuner/skolsociala-team-2024/> Hämtat: 2024-04-07].

SOU 2016:94 *Saknad! Uppmärksamma eleverns frånvaro och agera*. Betänkande av Att vända frånvaro till närvaro – en utredning om problematisk elevfrånvaro.

Sveriges Kommuner och Regioner (2024) *Socialtjänstens omställning*. [<https://skr.se/skr/integrationsocialomsorg/socialomsorg/socialtjanstensomstallning.74683.html> Hämtat: 2024-04-02].

Sveriges Kommuner och Landsting (2013) *Vänd frånvaro till närvaro*. [<https://skr.se/download/18.583b3b0c17e40e3038448c6e/1642425871593/7164-947-8.pdf> Hämtat: 2024-04-17].

Thornberg, Robert (2012) A Grounded Theory of Collaborative Synchronizing in Relation to Challenging Students, *Urban education*, volume 47, s. 312-342.

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm.

Vetenskapsrådet (2017) *God forskningssed*. Stockholm.

Widmark, Catharina, Christer Sandahl, Katarina Piuva & David Bergman (2011) Barriers to collaboration between health care, social services and schools, *International Journal of Integrated Care*, volume 11, s. 1-8.

Widmark, Catharina, Christer Sandahl, Katarina Piuva & David Bergman (2016) What do we think about them and what do they think about us? Social representations of interprofessional and interorganizational collaboration in the welfare sector, *Journal of Interprofessional Care*, 30 (1), s. 50–55.

Xing Hui, Charlotte Lim & Y.J. Wong Peace (2018) Interprofessional collaboration between social workers and school counsellors in tackling youth at-risk behaviour, *Asia Pacific Journal of Social Work and Development*, 28:4, s. 264-278.

Öqvist, Oscar (2018) *Systemteori i praktiken, konsten att lösa problem och nå resultat*. Stockholm: Gothia Fortbildning.

8. Bilagor

8.1 Bilaga 1 Informationsbrev

Informationsbrev

Studie:

Samverkan kring barn i
högstadiålder med långvarig
problematisk skolfrånvaro

Datum:

240326

Studerar vid Malmö universitet,

Fakulteten för hälsa och samhälle
205 06 Malmö Telefon 040-6657000

Studieansvarig:

Frida Johannesson

Utbildning: Socionomprogrammet

Nivå: Kandidatuppsats

Jag, Frida Johannesson, studerar min sjätte termin på socionomprogrammet vid Malmö universitet och ska under våren 2024 skriva min kandidatuppsats. Min handledare under uppsatsskrivandet heter Michael Wallengren Lynch. Syftet med studien är att undersöka skolkuratorers och socialsekreterares syn på hur samverkan mellan skola och socialtjänst fungerar kring elever i högstadiet med hög långvarig skolfrånvaro, samt om det finns behov av förbättringar. Barn med hög långvarig skolfrånvaro är ett stort och ökande problem som just nu uppmärksammas på flera håll. Jag fick inspirationen till att undersöka ämnet under min verksamhetsförlagda utbildning hos en skolkurator på en högstadieskola.

Studien kommer bygga på sex semistrukturerade intervjuer med skolkuratorer och socialsekreterare som arbetar med barn/ungdomar. Varje intervju bedöms ta upp till en timme och kan ske på plats hos intervjupersonen eller digitalt. Informanter från de två olika professionerna har valts utifrån att jag bedömer att deras svar kommer kunna bidra till att besvara frågeställningarna i studien.

Deltagandet i studien är helt frivilligt och du kan när som helst avbryta ditt deltagande utan närmare motivering. Intervjun kommer att spelas in, om informanten godkänner detta. När materialet är transkriberat kommer ljudinspelningen att raderas. Konfidentialitet eftersträvas i undersökningen genom att ingen obehörig får ta del av materialet. Materialet förvaras så att det bara är åtkomligt för mig som skriver uppsatsen. I rapporteringen av resultatet eller i annan form av publicering kommer informanterna och deras arbetsplatser att avidentifieras så att det inte går att koppla resultatet till enskilda individer. Uppgifter som framkommer i intervjun kommer att användas i arbetet med examensarbetet. Materialet kommer att behandlas under tiden som uppsatsen skrivs (under vårterminen 2024), varefter materialet som inte används i uppsatsen efter uppsatsen godkänts kommer att raderas. Uppsatsen kommer när den är godkänd att publiceras i den offentliga databasen DiVA.

Du tillfrågas härmed om deltagande i denna undersökning. Genom att skriva under samtycker du till deltagande i studien som beskrivs ovan.

Underskrift..... Datum

8.2 Bilaga 2 Intervjuguide

Inledande information

- Kan du berätta om din utbildnings- och yrkesbakgrund och din nuvarande yrkesroll?

Elever med problematisk skolfrånvaro

- Vill du beskriva din erfarenhet av elever i årskurs 7-9 med långvarig hög skolfrånvaro som du kommer i kontakt med?
- Ser du några mönster eller gemensamma nämnare vad gäller orsakerna till långvarig hög skolfrånvaro?
- Hur arbetar du med dessa elever (tex. metoder, arbetssätt)? Hur ser samarbetet ut med andra kring målgruppen på din arbetsplats?
- Har du möjlighet att arbeta förebyggande med elever som visar tecken på ogynnsam utveckling vad gäller skolfrånvaro?
- Finns det något samlat stöd från din kommun/förvaltning när det gäller det övergripande arbetet med frånvaro?

Samverkan med socialtjänst eller skola

- När startar samverkan med socialtjänst/skola? Vem tar initiativ till samverkan?
- Hur ser dina erfarenheter ut av att samverka med socialtjänst/skola kring elever med långvarig hög frånvaro?
- Vad fungerar bra i samverkan?
- Vad fungerar mindre bra eller hindrar samverkan?
- Kan du beskriva en lyckad samverkan kring målgruppen?
- Ser du behov av förändringar/förbättringar i samverkansarbetet kopplat till målgruppen?
- Hur tror du att den nya socialtjänstlagen som förväntas träda i kraft 2025 kan påverka arbetet med elever med hög långvarig skolfrånvaro? (Se sammanfattning av förslaget nedan).
- Finns det något du vill lägga till?

Förslagen till ny socialtjänstlag

(taget från SKR, publicerat 6 mars 2024 <https://skr.se/skr/integrationsocialomsorg/socialomsorg/socialtjanstensomställning.74683.html>)

Den nya socialtjänstlagen väntas träda i kraft i juli 2025. Huvudförslagen är beroende av varandra och bildar en helhet. I korthet innebär de att socialtjänsten ska:

- främja jämlika och *jämställda* levnadsvillkor
- ha ett förebyggande perspektiv och vara lätt tillgänglig
- ha en tydligare roll i samhällsplaneringen och planera insatser inom alla verksamhetsområden
- vara kunskapsbaserad och vila på vetenskap och beprövad erfarenhet
- få möjlighet att ge insatser utan behovsprövning

8.3 Bilaga 3

Redovisning av artikelsökningar

Nyckelord:

Skolfrånvaro - school absence, absence from school, long-term school absence

Frånvaro - absenteeism

Skolvägran - school refusal

Skolk - truancy

Samverkan - cooperation, collaboration

Tvärprofessionell samverkan - interprofessional collaboration

Hemmasittare - stay-at-home

Högstadiet - high school

Skola - school

Skolkurator - school social worker

Socialtjänst - social services

Socialsekreterare - social worker

Artikelsökningar i databaser

Databas: SwePub

Datum: 240410

Sökord: (samverkan OR cooperation OR collaboration OR "interprofessional collaboration") AND (skolfrånvaro OR skolvägran OR hemmasittare OR "stay-at-home" OR "school absence" OR "school refusal")

Filtrering: Refereegranskad, totalt 20 st

Eventuellt relevanta utifrån rubrik och lästa abstract: 2 st

Antal lästa artiklar i fulltext: 2 st

Antal slutligen utvalda artiklar: 1 st

Databas: Psycinfo

Datum: 240410

Sökord: "interprofessional collaboration" or "interprofessional teamwork" or multidisciplinary or cooperation OR collaboration OR "working together" OR teamwork

AND

"school absence" OR "school refusal" OR "absence from school" OR "long-term school absence" OR truancy OR absenteeism

Filtrering: Peer review, språk engelska, från 2014 och framåt, totalt 113 st

Eventuellt relevanta utifrån rubrik och lästa abstract: 15 st

Antal lästa artiklar i fulltext: 6 st

Antal slutligen utvalda artiklar: 2 st

Databas: Sociological abstracts

Datum: 240412

Sökord: "school absence" OR "school refusal" OR "absence from school" OR "long-term school absence" OR "absenteeism from school" OR truancy

AND

collaboration OR cooperation OR "working together" OR teamwork

AND

"high school"

AND

"social service*"

Filtrering: Peer reviewed, språk engelska, från 2014 och framåt, totalt 65 st

Eventuellt relevanta utifrån rubrik och lästa abstract: 7 st
Antal lästa artiklar i fulltext: 1 st
Antal slutligen utvalda artiklar: 0 st

Databas: Libsearch

Datum: 240410

Sökord: "interprofessional collaboration" or "interprofessional teamwork" or multidisciplinary AND

"school absence" OR "school refusal" OR "absence from school" OR "long-term school absence" OR truancy OR absenteeism

Filtrering: Peer review, språk engelska, från 2014 och framåt, totalt 18 träffar

Eventuellt relevanta utifrån rubrik och lästa abstract: 2 st

Antal lästa artiklar i fulltext: 2 st

Antal slutligen utvalda artiklar: 1 st

Kedjesökning:

(artiklar som hittades i referenslistor för liknande uppsatser)

Eventuellt relevanta utifrån rubrik och lästa abstract: 10 st

Antal lästa artiklar i fulltext: 6 st

Antal slutligen utvalda artiklar: 4 st

8.4 Bilaga 4

Temaöversikt

Koder →	Huvudteman →	Underteman
- Många och komplexa orsaker - Psykisk ohälsa och/eller normbrytande beteende - Ökande problem - Orsaker eller symtom - Föräldrars påverkan	<i>Tema 1: Barnen bakom statistiken</i>	Komplex kombination av faktorer Vad är hönan och vad är ägget?
- Rutiner - Viktigt att utreda - Fånga upp tidigare - Vill göra mer - Hjälpa föräldrarna att hjälpa barnet - Låta barnet komma till tals - Föräldrarnas roll	<i>Tema 2: Arbetet med skolfrånvaro</i>	Förebyggande arbete Rutiner och arbetssätt Föräldrars mottaglighet
- Samverkan kan ge goda resultat - Ha socialtjänsten i ryggen - Känna de man samverkar med - Erfarenhet av den andra verksamheten - Samlade krafter - Arbeta med hela systemet - Utnyttja sitt handlingsutrymme - Tydlig ansvarsfördelning - Respekt - Arbeta relationellt	<i>Tema 3: Framgångsfaktorer för god samverkan</i>	Samlade krafter och relationellt arbete Förståelse och tydliga roller Arbeta med elevens system
- Elever hamnar mellan stolarna - Inte ha föräldrarna med sig - Socialtjänsten för försiktig - Sekretessbarriär - Olika syn på vilka insatser som behövs - Resursbrist - Personbunden samverkan - Orealistiska förväntningar - Okunskap om varandra	<i>Tema 4: Hinder i samverkan</i>	Orosanmälningar leder inte automatiskt till samverkan Brist på resurser och olika syn Föräldramedverkan och sekretess Orealistiska förväntningar
- Mer förebyggande arbete - Arbeta motiverande - Andra insatser - Stort glapp från vanlig skolform till resursskola - Glapp mellan skola och socialtjänst - Mer resurser - Team för samverkan - Lättillgängliga insatser - Mer kunskap om varandra	<i>Tema 5: Önskemål om förändringar</i>	Mer resurser och andra insatser Team för samverkan Förebyggande arbete och lättillgängliga insatser